

ZPRAVODAJ
HISTORICKÉHO KLUBU

Časopis Sdružení historiků České republiky
(Historického klubu 1872)

Roč. 15, 2004, č. 2

Vydává Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872) v Praze
Vedoucí redaktor: Jiří Kocian

Redakční kruh:

Karol Bílek, Martin Čapský, Josef Hrdlička, Tomáš Knoz, Jiří Kocian (vedoucí redaktor), Jaroslav Pánek, Jiří Pešek, Eduard Šimek, Petr Vorel.

Redakční rada: výbor SH ČR

Adresa:

PO BOX č. 66
110 01 Praha 01

Zveřejňováno i na internetové stránce: <http://www.maticemoravska.cz/shcr>

ISSN 0862-8513

© Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872), 2004

OBSAH

Úvodní slovo	6
I. ČLÁNKY	
Jan H a v r á n e k Co jsem zažil	7
II. PROFESOR FRANTIŠEK ŠMAHEL ČESTNÝM ČLENEM SH ČR	
Jaroslav P á n e k František Šmahel aneb Kontinuita díla v diskontinuitě doby	15
III. PREZENTACE VÝZNAMNÉ PRÁCE O DĚJINÁCH RAKOUSKÉ MONAR- CHIE 16. A 17. STOLETÍ	
Tomáš K n o z Prezentace knihy Thomase Winkelbauera	22
IV. MATERIÁLY	
VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ SDRUŽENÍ HISTORIKŮ ČR (Národní muzeum v Praze, 18. listopadu 2004)	
Marie R y a n t o v á Zápis z valného shromáždění Sdružení historiků České republiky - (Historického klubu 1872) konaného dne 18. 11. 2004	33
Marie R y a n t o v á Zpráva o činnosti Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872) od posledního valného shromáždění (září 2002)	35

Eduard Šimek	
Zpráva o hospodaření SH ČR v období od 1. 7. 2002 do 31. 10. 2004	39
Eva Šmilauerová	
Zpráva revizní komise	41
Jiří Pešek	
Vyhlášení vítězné práce soutěže o Cenu Josefa Pekaře za rok 2004	41
Ladislav Hladký - Petr Landr	
Regionální pobočka SH ČR v Hradci Králové v letech 2003-2004	43
Karol Bílek	
Zpráva o činnosti Pekařovy společnosti Českého ráje za rok 2004	44
Helena Mandelová	
Zpráva o činnosti ASUD a o současné situaci v dějepisné výuce v rámci připravované reformy školství pro plenární zasedání Sdružení historiků v NM dne 18. 11. 2004	45
Karel Novotný	
Společnost Edvarda Beneše v letech 2002-2004	48
 V. Z HISTORICKÉ OBCE	
Jan Dvořák	
Exkurze Tisíciletí na česko-rakouské hranici	50
Jiří Mitáček	
Ustavující zasedání Komise regionální historie Moravy a Slezska Asociace muzeí a galerií ČR	51
Bronislav Chocholáč	
Matice moravská na počátku století	52

Jan H a v e l	
Zpráva o činnosti studentského odboru regionální pobočky SH ČR v Hradci Králové za rok 2003/2004	55
Ivan H l a v á č e k	
Lectori salutem et bonam voluntatem in lectione sequentium sine ira et studio	56
Lukáš B a b k a	
Konference Česká slavistika	57
Členská přihláška SH ČR	59
VI. CENA JOSEFA ŠUSTY A CENA JOSEFA PEKAŘE	
Jiří H o p p e - Michaela H r u b á - Jiří P e š e k - Marie R y a n t o v á	
Cena Josefa Šusty 2004	60
Karol B í l e k - Jiří P e š e k	
Vyhlášení 4. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře	60
Úprava Statutu Ceny Josefa Pekaře	61
VII. RECENZE	
Hana K á b o v á	
Bohumil Jiroušek, Josef Macek. Mezi historií a politikou	64
VIII. NEKROLOGY	
Eduard Š i m e k	
In memoriam prof. PhDr. Jiřího Sejbala, DrSc.	67
X. INFORMACE	
Přednášky Sdružení historiků ČR (Historický klub 1872) v Národním muzeu v Praze na jaře 2005	70
Informace o placení členských příspěvků v roce 2005	70

Úvodní slovo

Vážení a milí čtenáři, vážené kolegyně a kolegové,

ve druhém čísle našeho časopisu z roku 2004 vzpomínáme ve vstupní rubrice Články na významného historika a dlouholetého pedagoga pražské Univerzity Karlovy - pana profesora Jana Havránka. Publikujeme přepsaný záznam jeho přednášky z roku 2001, kterou přednesl na česko-německém semináři v chebském Komeniu na téma antisemitismu v českém prostředí v období druhé republiky a nacistické okupace. Dále otiskujeme text laudatia pana prof. Jaroslava Pánka, které přednesl u příležitosti udělení čestného členství Sdružení historiků ČR (Historického klubu 1872) panu prof. Františku Šmahelovi na listopadovém valném shromáždění SH ČR v roce 2004 v Národním muzeu v Praze. Laudatio je i připomenutím významného životního jubilea tohoto mezinárodně uznávaného medievalisty, významného organizátora historické vědy a pedagoga. Kolega doc. Tomáš Knoz připravil velmi zajímavý materiál týkající se prezentace knihy rakouského historika prof. Thomase Winkelbauera o dějinách rakouské monarchie v 16. a 17. století, která se konala na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v květnu 2004. V rubrice Materiály přinášíme důležité informace o jednání již zmíněného valného shromáždění Sdružení historiků ČR z 18. listopadu 2004.

V tradičních rubrikách informujeme o další činnosti SH ČR a o dění v historické obci. Vaší pozornosti by jistě neměla ujít sdělení o udělení Ceny Josefa Šusty za rok 2004 a vyhlášení již 4. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře. Upozorňujeme též na zajímavou recenzi knihy Bohumila Jirouška o Josefu Mackovi z pera kolegyně Hany Kábové.

Vážené kolegyně a kolegové, omlouváme se, že z technických důvodů se znovu opožďuje vydání a distribuce Zpravodaje. Děkujeme za pochopení.

Jiří Kocian

I. ČLÁNKY

Co jsem zažil

Záznam přednášky prof. Jana Havránka pronesené v srpnu 2001 na česko německém semináři v Komeniu v Chebu¹

Vážení přítomní,

Byl jsem požádán, abych mluvil jako pamětník. Chci mluvit o tom, co jsem prožil, ale přesto musím začít trochu jako historik. Před krátkou dobou, v květnu, vyšla v Praze kniha Milana Nakonečného s nadpisem Vlajka. Tato kniha byla recenzována v Literárních novinách velmi kriticky Jiřím Brabcem. Tato kniha totiž studuje vznik Vlajky a vysoce hodnotí motivy mladých mužů, kteří toto hnutí zakládali. Především proto, že bojovali proti partajnictví, proti nadvládě politických stran a v neposlední řadě proti nadvládě a proti intrikám pražského Hradu. A teprve potom přiznává, že měli jen jednu malou chybičku, a to antisemitismus. A to že se potom projevilo zejména za období druhé republiky, kdy pumovými atentáty chtěli zasáhnout židovské domy, židovská shromaždiště a podobně, hřbitovy. Stejně její noviny byly udavačské v nejhrošším slova smyslu. Tak jsem se podíval nejen na ty noviny, také na kořeny tohoto hnutí, na listopad 1929. Takřka by se zdálo, že to byl právě 17. listopad, ale bylo to patnáctého a dvacátého listopadu, kdy v Praze bouřila ulice antisemitskými demonstracemi. Vystupovali paralelně, i když ne koordinovaně, studenti české i německé univerzity s jediným heslem „I u nás musí být numerus clausus proti východním Židům“. Samozřejmě to nebyla jenom Praha. V téže době byly ještě větší demonstrace ve Vídni, v Berlíně, v Krakově, v Budapešti. V Praze se podařilo tyto demonstrace omezit na české univerzity na fakultu lékařskou, na německé univerzity to bohužel zachvátilo i fakultu právnickou a filozofickou. Takže musíme si uvědomit, že tady toto bylo, a také, kdo proti tomu bojoval. Byla to zejména pražská YMCA, její předseda Emanuel Rádl a další lidé z demokratické levice. O těchto věcech jsem napsal článek. O těchto věcech se musí bádát, aby se nevytvořila iluze, že v českém prostředí byl antisemitismus neznámá věc.

Ale teď se podívám na to, co jsem slíbil - jak takové události se jevily očima dítěte a potom mladého chlapce. Ve třicátém čtvrtém roce se do Prahy přestěhoval do našeho sousedství profesor Silberstein z Berlína, židovský linguista, externí člen Pražského linguistického kroužku. Hledal v Praze azyl pro sebe a svou rodinu. A v té chvíli jsem viděl, v jak těžké situaci byla tato emigrantská rodina. Nemyslím ani hmotně, to nevím, ale jak byla sociálně izolovaná a jak se fixovala na jediné sousedy a přátele, na moje rodiče.

---

¹ Publikováním přednášky si dovoluujeme vzpomenout na významného českého historika prof. Jana Havránka († 2003). Formou osobní vzpomínky reflektuje autor pojmy antisemitismu v českém prostředí na sklonku 30. let 20. století a v letech existence Protektorátu Čechy a Morava.

Rodiče pocházeli z celkem zvláštních kruhů české společnosti. Byl to kruh, který vznikl po první světové válce kolem prvních skautských oddílů. Moje matka, ačkoli byla z české židovské rodiny, byla členkou dívčího skautského oddílu, zatímco můj otec byl z tradiční české intelektuální rodiny. Děvčata ze skautských oddílů byla především žákyněmi českého gymnázia Minerva, prvního českého dívčího gymnázia. Ale byla tam i děvčata, která pracovala, třeba jako švadleny a jinak. Tato skupina hezkých mladých děvčat přitahovala chlapce ze skupiny mladých českých intelektuálů. Ti se sdružovali v tak zvaném Obrodném hnutí. Toto Obrodné hnutí mělo velice blízko k YMGe, ale přece jenom se od ní odlišovalo svobodnějším hledáním vztahu ke křesťanskému východisku. Vedoucí postavou v tomto hnutí byl Václav M. Havel. Byl to otec našeho prezidenta, stavitel a člověk s poměrně velkou aktivitou ve studentském hnutí kolem první války. Na tomto hnutí je jedna věc zajímavá – že se vlastně ztratilo. V tomto hnutí se pohybovala moje matka, její bratr, ale také na letní tábory na Řadově jezdil třeba Viktor Fischl. S českými křesťany se tam setkávali i mladí lidé z židovských rodin, asimilovaných i sionistických. To se všechno velice hezky ovlivňovalo. Já jsem se v roce 1928 narodil dvaadvacetileté matce a tak se tak trochu pokládám za nejmladšího člena této generace.

Samozřejmě jsem se seznámil se vším až v letech 1934-1938, ale přece jenom jsem viděl tu poměrně velikou solidaritu této generace v jedné věci – v odporu proti nástupu fašismu a jeho paralele v českém hnutí jako byla Vlajka. Bratr mé matky, strýc Karel Bondy, byl tajemníkem organizace pro pomoc německé emigraci na bázi zednářstva. Ale to všechno rychle ubývalo. Přišel rok 1938, přišel Mnichov a po Mnichovu začala první skutečná vlna antisemitismu i v české společnosti. Byl nesený pravicí daleko širší než jen vlajkařskou. V říjnu, necelý měsíc po Mnichovu, byli již Židé vyloučeni z advokátské a lékařské komory, a co ještě horšího – vyloučil je i Společenský klub, společenská organizace, která byla pokládána za liberální centrum české inteligence. Tam třeba patřil můj strýc Karel Bondy. Já vzpomínám, že jsem jednou jako desetiletý kluk přišel do klubu Savarin, kde byla klubovna tohoto spolku, a viděl jsem tam některá známá jména, jako třeba Anna Maria Tilschová. Ale mně se to tam nelíbilo. Jedli jsme tam šproty a já jsem potom tak říkal všem těmto pánům. Doma jsem říkal „prosím tě, mámo, už nikdy nepůjdem mezi ty šproty“.

Ale tohle všechno bylo najednou pryč. A následovaly další věci. Těsně před německou okupací vyhodila ještě československá vláda židy ze státní služby. Takže z Plzně k nám přijela moje teta (mámina sestra), gymnaziální profesorka, která tam ztratila důvod své existence. Ironií osudu ve Věstníku ministerstva školství vyšlo pak hromadné poděkování všem profesorům, kteří odcházejí do penze, a byla tam jména všech těchto vyhozených židovských profesorů, včetně univerzitních profesorů. To byla taková zvláštní situace. Ale to, co se zdálo do 15. března ještě věcí zlou, po 15. březnu 1939 se stalo věcí hrůznou. Moje rodiče se sešli s oběma sourozenci mé matky, se strýcem a tetou, a uvažovali, co dál. Náhodou u toho byla také Angličanka (Novozélandčanka), učitelka angličtiny v Praze, která byla přítelkyní mé

matky a bydlela u mého strýce. Tato paní při tomto rozhovoru – ona uměla dost dobře česky – najednou prohlásila: „Everything is better than war.“ Načež moje matka své dobré přítelkyni velice nepřátelsky odpověděla: „Jsou věci, které jsou horší než válka.“

Ovšem v té chvíli jsem jako žák páté obecné ty věci v jejich souvislostech vlastně nechápal. Moji rodiče pocházeli ze dvou kulturních středisek, otec katolického, matka židovského. Byl jsem vychován jako bezvěrec, bez vyznání, ale přece jen katolické zvyky se všechny dodržovaly. Na požadavek mého otce, aby s námi dětmi prožil i židovské zvyky, židovské svátky, šábés a podobně, můj dědeček odpověděl zamítavě. Nechtěl to dělat. Takže jsem vlastně o tom židovství věděl velmi, velmi málo. Což je zvláště ironické, protože můj dědeček z matčiny strany Filip Bondy byl první český rabín, který vedl první pražskou českou synagogu Ortonii a byl učitelem židovského náboženství na akademickém gymnáziu a na všech českých gymnáziích od konce 80. let 19. století.

Den po tomto rodinném shromáždění byl můj strýc zatčen. Gestapo ho mělo v merku jako pomocníka emigrace, ale ještě měl to štěstí, že asi po třech týdnech byl z vězení propuštěn. Okamžitě se ponořil do podzemí, na falešné papíry. Změnil i vnější podobu, nám dětem bylo řečeno, že se odstěhoval do Anglie. Věřili jsme tomu. Ale pak jsem potkal dělníka v montérkách, s knírkem, zarostlého, a přeci jsem si říkal, že to musí být ten elegán, ten můj strýc, který mi moc pozornosti nevěnoval, ale když, tak mě vzal na Spartu – Slávii do první řady. Takže tady samozřejmě zůstal, v podzemí jako vedoucí činitel české demokratické organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme. V říjnu 1941 se přece jenom podařilo gestapu vedení této organizace vystopovat a po dvou a půl letech podzemního života byl zatčen. Strávil potom ve vězení ještě dost dlouhou dobu, protože byl pro gestapo důležitá postava. Chystali velký proces, byl podroben neslýchanému týrání při výsleších, ale při tom se dodržovala některá pravidla českého vězeňství a každých čtrnáct dní posílal své sestře prádlo. A stalo se i, že mému otci, který tam prádlo dovážel, tento kufr někdo ukradl. Víte, taková maličkost byla potom velká tragédie – za první, kde sehnat toto prádlo při listkovém systému, za druhé dát najevo, že se nic nestalo, jenom že to někdo ukradl.

Následovalo pozvolné rozvíjení protizidovských opatření. Moje matka zpočátku soudila, že se jmenuje Havránková a že se může pokusit nerespektovat pravidla nacistického zacházení s Židy. Nenechala si dát razítko s „J“ do občanky (Kennkarty). (Navštívila třeba svého strýce, židovskou rodinu, izolovanou v Soběslavi.) Jenže potom se ukázalo, že tím, že s námi žije její sestra, již nebylo možno její židovskou identitu dále tajit. Otcí se podařilo propašovat razítko „J“ do jejího pasu, a tím vlastně ji zachránit před první těžkou perzekucí. Od té doby se ovšem jmenovala Ruda Sara Havránková. Dopadal jeden zásah po druhém. Začátkem 1941 byl můj otec vyhozen ze státní služby a ještě chvíli to trvalo, než jsem byl já v roce 1942 vyhozen z gymnázia. Samozřejmě to bylo v okamžiku, kdy jsem do-

končil povinnou školní docházkou. Moje matka nesměla chodit do divadla, měla židovské potravinové lístky na prakticky pouze základní potraviny.

Byly tu takové drobné historky – žádné katastrofy, ale nemilé příhody. Jako v roce 1940, když byl zaveden zákaz Židů jezdit v tramvaji s výjimkou místa k stání v posledním voze. V té době jsem právě první neděli potom jel se svým otcem do Národního muzea. Prostě otec chtěl dvanáctiletého kluka seznámit trochu s kulturou. Cestou zpátky, na stanici Strossmayerovo náměstí, přišel k otci celý vyděšený průvodčí, ukazoval na SA-mana, který stál na refýži a říkal: „Vystupte, tenhle pán to nařizuje.“ Otec se na SA-mana vrhnul, proč má vystoupit, a on řekl: „No přece vy Židi musíte vědět, jaká máte omezení.“ Můj otec okamžitě argumentoval, že se to na něj nevztahuje, že není Žid, vytáhl svůj občanský průkaz a okamžitě chtěl od SA-mana jeho průkaz, jeho číslo, že omezuje české občany Protektorátu. SA-man už jenom utrousil, že to myslel kvůli tomu chlapci, Židovi. A SA-man odpochoval do hnědých domů v Holešovicích. To byly domy, které postavilo družstvo sudetoněmeckých Němců a ve kterých bydlel také K. H. Frank. Ale kousek odtamtud, to bylo již o dva roky později, v roce 1943 v květnu, bylo také na tramvajové zastávce skoro ještě hůře. Moje matka, která se tehdy starala o mého bratra, který byl ještě malé dítě, nebyla totálně nasazená, takže více méně neopouštěla domov, aby nemusela po ulici chodit s hvězdou. Ale přišly bolesti zubů, a víte, co bolesti zubů znamenají. Otec zašel na židovskou náboženskou obec pro povolení na mimořádnou cestu tramvají k lékaři. Židovských lékařů už bylo v Praze málo, protože většina Židů, těch, kteří nebyli „arisch versippt“, už byla z Prahy odsunuta. Musela tehdy cestovat tramvají z Dejvic až do Libně, několikrát přestupovat. Na jedné stanici k ní přišel člověk německy oblečený, v tyroláčku, a řekl jí: „Zeig mir deinen Wisch, Sara!“ „Ukaž mi ten svůj hadr, Sáro!“ Roztrhal tento papír a zařval na ni: „Geh zu Fuss, Sara!“ Matka se tedy dala pěšky na cestu do Libně, načež na ni znovu zavolal: „Komm zurück, Sara, dein Ausweiss!“ – tvůj průkaz, a zabavil jí i její Kennkartu. Samozřejmě bez Kennkarty člověk nebyl člověk. Naštěstí matka neztratila rozvahu, nedaleko bydlela její přítelkyně. Matka věděla, kde otec, který se od vyhození z ministerstva živil soukromým vyučováním, učí a zatelefonovala mu. Otec tam okamžitě přiběhl a zeptal se českého strážníka „To byl Gestapo Müller, který zabavil mé ženě doklady?“ Strážník řekl: „Ne, to nebyl gestapák Müller, to byl ředitel Seitz z Elektrických podniků.“ Otec k němu okamžitě zašel, on s ním již samozřejmě mluvil „per Sie“. Pak řekl: „Na, mein Herr, passen Sie mehr an Ihre Sara, da haben Sie den Ausweiss, aber wissen Sie – auch nach Stalingrad sind wir nicht so weit, dass die Juden uns frech anblicken könnten. Ihre Frau hat mich frech angekuckt.“ – No česky – to rozumíte. Moje matka se něj prý drze podívala, a proto že to zabavil. „A že ani po Stalingradu nejsme tak daleko, aby se na nás Židi drze koukali.“ Musím říct, že moje matka dovedla očima říct víc než slovy. Dopadlo to dobře.

Ale přicházely další vážné události. Moje teta odešla se čtvrtým pražským transportem do Lützmannstadtu (Lvov) a pak po sedmi měsících byla odeslána do

dušegubek do Chelмна. O celé rodině mé matky přicházela jedna zlá zpráva za druhou, o transportech, i když rodina mé matky byla silně asimilovaná. Jen 7 z jejích 22 bratřanců a sestřenic válku přežilo. Samozřejmě, ze starší generace nepřežil nikdo. Z těch, co přežili, 2 emigrovali, 4 zachránilo to, že byli „arisch versippt“ a v Terezíně strávili pouze poslední čtyři až pět měsíců války. Jediný bratranec, asi sedmařicetiletý elektrotechnik, přežil Osvětim a vrátil se do Prahy jako voják československé východní armády. Za války jsme sledovali všechny příbuzné. Posílali jsme jim, hlavně do Terezína, dokud tam byli, balíčky. Snad nejvíce jsme se starali o rodinu Blochovu, která se musela už na podzim 1938 vystěhovat z Českého Krumlova. Podobně jako řada dalších židovských rodin z měst v pohraničí. (Znám dva americké vysokoškolské profesory, tedy jednoho profesora a jednu profesorku, kteří po roce 1934, ačkoliv byli z čistě německých židovských rodin, přešli z německých gymnázií na česká. Jeden byl z Karlových Varů, jeden z Horšovského Týna.) Vzpomínám na poslední lístek od příbuzných z českého rodinného tábora. Vlastně, když lístek přišel, byli už všichni mrtví. Tam totiž nařídili poslat lístky příbuzným do Protektorátu s datem, kdy už byl celý český rodinný tábor v Birkenau (Březinka) zaplynován.

Byly také věci, ve kterých se německé úřady chovaly „korektně“. To byl na příklad případ mého strýce Karla Bondyho, který byl řádně souzen a řádně popraven 22. ledna 1945 ve věznicí v Brandenburgu. Dostali jsme krabici se všemi jeho osobními věcmi i s posledním dopisem psaným česky. Musím se také zmínit o velké solidaritě přátel mých rodičů z toho Etického okruhu nebo Obrodného hnutí. Když moje teta odcházela 31. října 1941 do transportu do Lodže, přišlo se s ní rozloučit 22 českých přátel a každý něco přinesl. Bylo to zbytečné, teta si mohla vzít jenom 32 kg toho nejnужnějšího. Ještě když moje matka nastupovala do transportu v únoru 1945, šli s ní tři, strýc Bohuslav (tedy její švagr, což by snad německé úřady připustily) a dva další Češi, až k branám tábora na Hagiboru. Samozřejmě i mezi arijskými přáteli mých rodičů byla řada obětí, řada jich byla v koncentračních táborech, hodně jich bylo popraveno. Ale nejcennější byla pomoc lidí z blízkého okolí. Naproti tomu v případě mých rodičů neznám nějaké udávání, které by je postihlo. Jistě – byly případy, kdy taková udávání z českých řad byla. Nechci dělat z Čechů ideální lidi.

Když jsem byl vyhozen ze školy, nastoupil jsem jako učeň v jedné velmi sympatické továrně J. J. Friče na měřicí přístroje v Praze na Vinohradech. Zrovna moc té dobré práce jako mechanik jsem tam neudělal. Byl jsem hrozný nešika. Bylo nás tam židovských míšenců pět a jen jeden z nás byl skutečný dobrý mechanik. Ostatní dělníci se k nám chovali velmi přátelsky a velmi slušně, ačkoli věděli, proč tam jsme. Možná, že někteří z vás znají germanistu, znalce německé české literatury Josefa Poláčka. Ten tam pracoval se mnou.

Ovšem byly i jiné věci, do kterých jsem se trochu zamotal. Můj otec byl v podzemním hnutí využíván jako příbuzný mého strýce Karla, aby se chodil vyptávat na postup vyšetřování jeho soudní záležitosti. A když byl otec v říjnu 1944

odvezen do koncentračního tábora pro „arisch – jüdisch versippt“ (árijské manžely Židovek), tak jsem také na to gestapo šel já. Stručně – ty tábory byly zřízeny dva – pro míšence a jüdisch versippt. Jeden byl v Bystřici u Benešova pro Pražáky, druhý pro lidi z českého venkova v Postoloprtech, tedy v Sudetské župě. Byly to koncentrační pracovní tábory. Byl to první krok ke konečné likvidaci židovských rodin. Můj otec se tam zprvu nedostal, protože měl lékařské vysvědčení, byl už skoro padesátník, a mně ještě nebylo 16 let a tam chodili pouze lidé mezi 16 - 60 ti lety. I kdybych byl měl 16 let, tak bych tam nenarukoval, protože jsem pracoval ve „wehrwichtig“ podniku. Protože přes to, že ta Fričova továrna byla příjemná, tak jsme tam přece jen pracovali 10 ½ a pak 12 hodin na velice nepříjemných pracích, dodávkách měřicích přístrojů pro nevím jaké účely wehrmachtu. 15. října 1944 gestapo povolalo všechny manžely Židovek a míšence, kteří až dosud byli pardonováni. Odvezlo je do koncentračního tábora Kleinstein v Horním Slezsku, kde pracovali na opevňovacích pracích pro postupující frontu. Máme doma krásný obrázek táborových třípatrových postelí s mým otcem, jak tam sedí na té nejvyšší. Ten obrázek maloval jeho spoluvězeň Ondřej Sekora.

Mezitím přicházela nová registrace. Gestapo zjistilo, tedy Sicherheitsdienst zjistil, že už mám 16 let. O měsíc později, 14. listopadu, jsem byl s doplňkovým transportem, tentokrát asi 100 lidí, poslán do podobného tábora v Klettendorfu, kde jsem opevňoval Vratislav (Breslau). Na jedné straně to byly dvanáctihodinové noční směny na staveništi v pěkné zimě. Na druhé straně tam byla zajímavá společnost.

Vzpomínám na to, že velitelem našeho Einsatzu byl major wehrmachtu. Práce byla řízena organizací Todt, která byla pod dozorem Sicherheitsdienstu, tedy gestapa. Odtud přišla na pracoviště kontrola a shledala, že jedna pracovní síla chybí, nepracuje. Byl dotázán, proč nepracuje. Při řešení přestupku se omlouval, že se právě vrátil z východní fronty a dokonce byl vyznamenán železným křížem druhého stupně. Gestapák na něj řval, ale přeci jenom ho neuhodil.

Najednou se zhoršilo chování všech gestapáků i organizace Todt po jedné zprávě – ofensiva v Ardenách. Ovšem potom vzpomínám i na to, jak jsme pracovali na nádraží Vratislav, jak tam projížděly ty nekonečné transporty uprchlíků z Východu a jak najednou dozorcí od TD byli úplně deprimovaní a čekali s hrůzou, co bude. Dva dny před příchodem ruské armády byl náš lágr odeslán pěšky do Svídnice (Schweidnitz) a potom jsme byli ubytováni v malém nevytopeném táboře v Greditz, odkud nás postupně odváželi do Protektorátu. Jedinou prací, kterou jsme dělali, bylo čištění silnic od sněhu. Najednou přišel ten nejhorší zážitek. My, heftlinci v ne zvláště příjemných podmínkách, protože zejména jídla bylo hodně málo, jsme viděli pochodovat tábor smrti. Vidět ten pochod smrti, to byl pro nás šílený zážitek – když si člověk uvědomil, co se děje. I pro nás, kteří jsme toho hodně viděli a hodně znali.

Potom jsme byli odtransportováni a umístěni v pražském táboře na Hagiboru, v táboře pražského gestapa. Za pár dnů se tam najednou také ocitl můj otec, který se sice vrátil ve velmi špatném zdravotním stavu z tábora v Kleinsteinu a pobyl i

pár dnů v nemocnici, ale přece jenom ho to nezachránilo před lágrem. Život si zachránil.

Matka byla odtransportována do Terezína v únoru 1945 a na svobodě zbyl jen můj mladší bratr, desetiletý, kterého se ujal strýc, otcův bratr, a odvezl ho do Brna. Tam byl dost v nebezpečí, jednak při náletech, které zničily sousední dům, a potom po příchodu ruské armády. Tehdy hodil ruský voják granát, ne po nich, ale prostě mu upadl.

Ale dopadlo to všechno dobře. Podařilo se nám s otcem 2. května 1945 z tábora uprchnout, dostali jsme se domů a domácí nám dal klíč od našeho bytu. 10. května do téhož bytu přijela naše matka z Terezína, 16. května bratr. Takže jsem si třeba užil i to, že jsem se zúčastnil pražského povstání, to byla velice příjemná věc, protože jsem jako šestnáctiletý kluk zásoboval salámy naše barikádníky. Pušku nám nesvěřili – jednomu kolegovi ji svěřili a ten sestřelil elektrické vedení, samozřejmě.

Ten 16. květen prostě byl den zázračný, kdy jsme se sešli všichni. Matka se vydala hned navštívit své přítelkyně, ale viděla i ošklivé scény v pražských ulicích, kdy se říkalo, že ti mučení jsou gestapáci, ale to se nevědělo. Matka se vrátila domů a řekla: „Už to nebude nikdy takové, jaké to bylo.“

Diskuse

Dotaz z pléna. Byla jsem soc. dem., 1938 jsem musela utéci po záboru Sudet. Byla jsem ve Světlé nad Sázavou, to je čistě český kraj. Již v roce 1938 se tam objevily cedule „Židé ven, Židé pryč!“. Pro mě to bylo zarážející, já jsem antisemitismus, něco takového neočekávala v českém prostředí.

Havránek. Já jsem o tom hovořil v tom případě Vlajky. Teď vyšla o tom kniha, o období druhé republiky, kterou napsal kolega Rataj a která tyto případy vcelku zveřejňuje. Třeba říci, že po 15. březnu 1939 tento český antisemitismus trochu polevil, protože Češi pochopili, že je čeká stejný osud. Byla ovšem centra, zejména na východní Moravě, třeba Uherský Brod a podobně, kde dosáhlo velice nepříjemných rozměrů hnutí tzv. Zeleného hákového kříže. Musí se také zmínit jedna věc, že Češi pochopili – čeští fašisté – že z židovského jmění nedostanou ani korunu. Že všechno židovské jmění zkonfiskují Němci. Všechno židovské jmění bylo uloženo v hlavním bankovním ústavu sudetských Němců v Praze.

Boldt. Dotaz na Havránka. Jak to bylo u vás s židovským majetkem?

Havránek. To bylo poměrně dost složité. V takovém případě mých rodičů, kdy se jednalo nepochybně o Čechy, majetek, který byl ve formě majetku finančního, byl vrácen. Rodičům se podařilo už v roce 1939 převést část majetku na dva přátele, dva vysokoškolské profesory, kteří během války nám donášeli peníze, kdykoli jsme je potřebovali. Ovšem problémy byly tam, kde se jednalo o větší majetek, zejména o podniky. Třeba jedna z matčiných sestřenic, která přežila, měla malou továrnu v Týnci nad Sázavou. Byli v anglické emigraci, jejich syn bojoval v československé

armádě, ale když se vrátili do Československa v září 1945, poznali, že místní lidé, kteří se k nim jinak chovali celkem slušně, národní výbor, komunisté, odmítli vrátit továrnu, protože byla už spravována národním správcem. Pochopitelně daleko horší to bylo v případě Židů, kteří jazykově byli němečtí a kteří měli podstatně větší majetek než kartonážku s asi 40 zaměstnanci. Ale byly to velmi kuriózní případy – na jedné straně byl vrácen velice podstatný majetek a jindy lidé, kteří skutečně byli postiženi, dopadli velice špatně. Byl v tom veliký nepořádek. Dokonce byly případy v roce 1947, kdy majetky byly soudním výrokem vráceny. Lepší to bylo s majetkem domovním a majetkem finančním, ovšem peníze byly na vázaných vkladech, takže z nich nic nebylo. Hodně majetku svěřili Židé svým českým sousedům (peníze a cenné věci). V řadě případů, často u lidí velice chudých, to dostali zpátky do poslední lžičky a naopak byly případy, kdy lidé z poměrně vysoce sociálně postavených rodin prostě zapomněli, že jim někdo něco svěřil.

Dotaz z pléna. Jsem jeden z mála svědků, kteří ještě žijí a vím také, že i ve Spolkové republice je jich již málo. Referují ve školách o tom, co prožili.

Havránek. Já také vystupuji, prakticky vždycky jednou ročně, na výročí květnového konce války na hanspaulské škole s přednáškami.² A musím říct, že to děti docela zajímá. Ovšem musím víc povídat o osudu té školy, ve které jsou, školy, ve které jsme my jako barikádníci přijali kapitulaci německé jednotky, a tak. Nemluvím tolik o těch těžkých věcech koncentračnických prostě proto, že mám dojem, že by to potřebovalo daleko větší úvod.

Dotaz z pléna. Otázka na Stürmer.

Havránek. To byl hrozný nacistický časopis. Musím říct, že Stürmer až do roku 1938 četli skoro jenom Židi. Sicher, weil Sie wollten wissen, was ist gegen ihnen. Die Tschechen waren es wenigeres. Unter den Deutschen, muss ja ich sagen, in der Sudetendeutschen Partei war der antisemitismus nicht so popular, weil selbverständlich die prager deutsche Minderheit bestand aus zwei Teilen, zwei Helften, eine jüdische und eine nicht jüdische. Und lange Zeit wussten die prager Nationalisten, dass ohne Geld des Preiss wäre das deutsche Leben, das Deutsche Theater kaum möglich. Ano, je tady také třeba říct, že Henleinova strana zpočátku ten antisemitismus tlumila.³

---

² Text jedné z přednášek prof. J. Havránka k tématu konce 2. světové války v Praze v květnu 1945 na Hanspaulce byl otištěn i ve Zpravodaji Historického klubu: *Pražské povstání 5.-9. května 1945 na Hanspaulce po osmapadesáti letech (Vzpomínka profesora Jana Havránka)*. In: Zpravodaj Historického klubu, roč. 14, 2003, č. 1, s. 8-13.

³ Při přepisu z pásku bylo vypouštěno paralelní tlumočení do němčiny pořadatelem semináře prof. Frankem Boldtem, který také pořídil magnetofonový záznam. Z pásku přepsaly a drobné redakční a stylistické úpravy pořídily Růžena Havránková a Eva Havránková. Za zprostředkování textu přednášky děkuje redakce Historického klubu prof. Jiřímu Peškovi, předsedovi SH ČR.

František Šmahel aneb Kontinuita díla v diskontinuitě doby

Generace dnešních sedmdesátníků prošla cestou, která je výjimečná svou mnohohodnotností a dramatickými změnami společensko-politického prostředí. Její rané zážitky s demokratickou první a potemnělou druhou republikou vystřídala traumata nacistické okupace a krátké tříletí zklamaných nadějí; citlivá léta středoškolských a univerzitních studií spadala do období tvrdého stalinismu, zatímco vstup do profesionální kariéry již souzněl s postupným politickým táním; leč krátký čas uvolnění a života bez vnějších cenzurních zásahů přerušil brutální nástup neostalinské normalizace, načež teprve na prahu emeritury se příslušníkům této věkové vrstvy otevřely volné obzory.

Proměny vnějších životních okolností, jakkoli málo příznivých soustředěnému a kontinuálnímu vědeckému výzkumu, vystavily generaci sedmdesátníků zcela jiným impulsům a vybavily je odlišnými zkušenostmi než následující pokolení historiků, jež prožilo celé formativní období téměř beze zbytku v době vnějškové strnulosti, uzavření do sebe a skrovně vymezených očekávání. Historici z generace sedmdesátníků naproti tomu pamatovali poslední fázi pozitivismu, nástup vážně míněného i násilně vnucovaného marxismu, pokusy o jeho otevření novějšímu evropskému myšlení, rozpad oficiální doktríny i přerušovaný kontakt se školou *Annales* a navazujícími proudy, stejně jako setkání s kritickým a nakonec i performativním obratem. Neustálé vystavení mrazivým vichřlům a opakovaným oblevám vybavilo toto pokolení – ve smyslu společenském i metodologickém – neobyčejnou flexibilitou a schopností tvůrčí recepce, a to zřejmě v míře podstatně větší než generace předcházející i navazující.

V početném zástupu historiků, kteří již dovršili sedmdesátku, dosáhla – alespoň pokud jde o výzkum starších dějin – výjimečného postavení trojice osobností, jež svými vědeckými, pedagogickými a zároveň i organizačními výkony zásadně ovlivnila celý obor a zajistila české historiografii nebývalé uznání v zahraničí. Spolu s Josefem Petráněm a Josefem Válkou patří do tohoto souhvězdí nepochybně František Šmahel. Každému z trojhvězdí velkých historiků se dostalo či v blízké době dostane uznání od těch mladších kolegů, kteří se k jejich vědeckému dílu hlásí a kteří se na ně snaží rozmanitými způsoby navázat. Skutečnost, že je dnes udělováno čestné členství Sdružení historiků České republiky (první od přetvoření Historického klubu do podoby celostátní profesní organizace roku 1997)¹

---

¹ Naposledy bylo uděleno čestné členství – tehdy ovšem ještě Historického klubu – PhDr. Zdeňku Poustovi, a to 22. dubna 1997; srov. [Jiří PEŠEK], *Návrh na zvolení čestným členem Historického klubu*, Zpravodaj Historického klubu 8, 1997, č. 2, s. 14-15; Jiří KOČIAN, *Usnesení řádné valné hromady Historického klubu konané dne 22. dubna 1997*, tamtéž, s. 15.

právě profesoru Františku Šmahelovi, svědčí o mnohém. Zároveň je to příležitost k malému ohlédnutí nejen za jeho dosavadním životem a zdaleka neukončeným dílem, ale snad také k úvaze nad postavením historika mezi dravým proudem událostí na jedné straně a povoláním k vědě na straně druhé.

Zkušení účastníci a zasvěcení pozorovatelé vědeckého života na Západě dobře vědí, jak složitě – ve vzájemném doplňování, ale i v těžké konkurenci – se prolínají čtyři základní složky činnosti člověka, který se rozhodne přijmout výzvy některého společenskovědního oboru, historiografii nevyjímaje, a podílet se na utváření jeho institucionálního zázemí. Vyjadřují tuto rozpornou spojitost čtyřmi základními pojmy: *Research - Administration - Education - Representation*. Ve smyslu tohoto zobecnění platí, že u jednotlivce s jeho narůstajícím věkem postupně ubývá mladistvého badatelského a publikačního elánu, že stoupají nároky na výukovou činnost a na podíl v institucionální správě oboru, ale s přibývajících desetiletími i ony slábnou ve prospěch reprezentačních funkcí, třebaže historik věrný zásadě *Publish or perish!* ani potom nepřestává zúročovat plody svého kdysi soustavnějšího výzkumného úsilí. Je na místě otázka, nakolik tuto povšechnou zásadu potvrzuje, či naopak zpochybňuje životní příběh Františka Šmahela.²

Už na první pohled je tu zjevný paradox – proti diskontinuitě vědcova života, zejména pokud jde o jeho institucionální zakotvení, stojí zřetelná kontinuita díla. Na rozdíl od historiků, kteří strávili celý profesionální věk v jednom ústavu či na jedné fakultě, se stal František Šmahel bezděčným fluktuantem. Po maturitě vystřídal práci horníka, vysokoškoláka, venkovského učitele a muzejníka, akademického vědce, řidiče tramvaje, opět muzejního historika, ředitele ústavu i badatelského centra a konečně představitele několika prestižních vědeckých institucí. Nicméně ať vstupoval na scénu v rozevláté tramvajácké uniformě, či v dokonale stříženém tmavém obleku a s pečlivě pěstovaným plnovousem, ať se tvářil vážně, či se usmíval, vždy působil dojmem, že do vnějšího světa cílevědomě vpouští pouze díl své bytosti, kdežto její podstatu si trvale ponechává v chráněném ústraní.

Na veřejnosti sdělené slovo, někdy i zvýšený hlas, sarkastická poznámka či – někdy i s oporou v záznamu na papírku přednesený – žertovný citát mohly na pozorovatele často působit nikoli jako bezprostřední promluva, nýbrž jako zprostředkující spojnice mezi vnějším světem, v němž každému z nás je dáno žít, a oním podstatným světem vnitřním, v němž se odehrávají analytické procesy a kombinační kalkulace, světem, v němž se rozvíjí syntetická imaginace a dotváří se i její sloves-

---

² Nepokládám za potřebné opakovat zde životní data Františka Šmahela (* 17. srpna 1934 v Trhové Kamenici), neboť je přináší mj. úvodní stať *Český historik František Šmahel* ve sborníku *Husitství – reformace – renesance* /viz pozn. 7/, s. 7-14; *Lexikon současných českých historiků*, Praha 1999, s. 299-301; František ŠMAHEL (ed.), *Učená společnost České republiky 1994-2004*, Praha 2004, s. 199-200, a další publikace. Dílčí dodatky jsem podal ve statích: *Pohled do dílny historikovy*, Bulletin Historického ústavu AV ČR 13, 2002, č. 2, s. 25-27; *František Šmahel jako redaktor Českého časopisu historického (Slovo na závěr 100. ročníku ČČH)*, Bulletin Historického ústavu AV ČR 14, 2003, č. 1, s. 13-18.

né vyjádření. Pevným vybudováním tohoto autonomního, mimořádně koherentního a vnějšími tlaky těžko polapitelného niterného světa historikova, stejně jako extrémně vyvinutou vůlí, si vykládám Šmahelovu schopnost udržet kontinuitu badatelského směřování i v situacích, v nichž by většina jinak založených a odlišně obdařených kolegů bezpochyby rezignovala.

Proměny vnějšího existenčního rámce se totiž ve vědeckém díle Františka Šmahela odrážejí jen v překvapivě malé míře. Od roku 1956, kdy vydal první studii o jihočeském lapkovském bratrstvu, zůstal podnes badatelem zakotveným v pozdním středověku. Stal se svrchovaným odborníkem na jedno z nejdramatičtějších období českých dějin a jen výjimečně odbočil k pozdějšímu vývoji, zpravidla tehdy, chtěl-li osvětlit kus dějin české historiografie nebo ilustrovat metodické možnosti medievistiky při výkladu moderní historie. Do časového rámce 15. století, popřípadě s rozšířením do věku bezprostředně předcházejícího a následujícího, vtěsnal dvě desítky svých monografií a tři stovky studií nebo děl, na nichž se podílel jako reaktor či autor v širším tvůrčím kolektivu.³

Pokud u Františka Šmahela docházelo k posunu v dlouhé životní vlně, pak to byl postup v podstatě retrogradní. Začínal první monografií z doby poděbradské, ale po příchodu do Historického ústavu ČSAV a po dohodě s Josefem Mackem se soustředil na vlastní husitskou revoluci, načež se v posledních letech přesunul do doby Karla IV. Zvláště blízká mu byla témata raného humanismu, univerzitního vzdělávání a studentstva, náboženské víry a tolerance, hereze a magie, politického myšlení, královské moci a stavovství, či středověkého nacionalismu, řešil však i mnoho dalších problémů. Vedle monografií a studií těžké váhy psal ovšem také práce popularizační, pojaté především na biografickém půdorysu, a osvědčoval v nich vzácné kompoziční a stylistické vlohy.

Tematicky soudržné dílo mělo však přece jen několik mezníků, jež otvíraly průhled vždy do nové vrstvy poznání. Po rozpravě *Humanismus v době poděbradské* (1963) to byl *Jeroným Pražský* (1966), portrét osobnosti Františku Šmahelovi zvláště blízké, a *Pražské univerzitní studentstvo v předrevolučním období 1399-1419* (1967), od níž se odvíjela dlouhá řada studií k nejstarším dějinám pražské univerzity. Následovala *Idea národa v husitských Čechách* (1972; v druhém, doplněném vydání 2000), jež ve své anglické verzi upozornila zahraniční badatele na fakt, že do světové medievistiky vstoupila mimořádná osobnost, která si i v době oficiálního útisku a umlčování zaslouží solidární podporu.

František Šmahel očekávání bohatě naplnil a v postavení člověka mocenskými nástroji vyobcovaného z české vědy vydal v zahraničí další dvě mistrovská díla

---

³ Nejnověji přinesl přehlednou *Výběrovou bibliografii Františka Šmahela za léta 1956-2004* sborník *Verba in imaginibus* (viz níže pozn. 9), s. 309-314. Úplný soupis literárního díla podávají vzájemně se doplňující *Bibliografie prací Františka Šmahela z let 1956-1994* (Husitství – reformace – renesance /viz pozn. 7/, s. 1059-1134) a *Bibliografie prací Františka Šmahela za léta 1995-2004* (Evropa a Čechy na konci středověku /viz pozn. 8/, s. 11-33).

– v Polsku *Verzeichnis der Quellen zum Prager Universalienstreit 1348-1500* (1980) a ve Francii na základě pařížských přednášek *La révolution hussite, une anomalie historique* (1985). Vzápětí se lvím podílem na *Dějinách Tábora v 15. století* (I/1-2, 1989-1990) odměnil tamnímu muzeu, jež mu v osmdesátých letech poskytlo potřebné institucionální zázemí. Krátce nato vydal své vrcholné dílo, čtyřsvazkovou *Husitskou revoluci* (1993; ve druhém vydání 1995-1996), která se spolu s německou verzí *Die Hussitische Revolution* (2002) v prestižní sérii spisů Monumenta Germaniae Historica zařadila mezi stěžejní díla moderní světové medievistiky. Obsažným shrnutím *Husitské Čechy. Struktury, ideje, procesy* (2001) a souborem studií *Mezi středověkem a renesancí* (2002) se vrátil k dříve započatým tematickým okruhům, ale vzápětí vstoupil do nového badatelského okruhu, když se rozhodl podat mnohostrannou interpretaci *Cesty Karla IV. do Francie 1377-1378* (dostupné zatím v dílčích studiích) a tím i nastínit obrysy setkávání českých zemí s pozdně středověkou západní Evropou.

Na okraji této nejnovější, dnes již do tisku připravené monografie František Šmahel nedávno příznačně prohlásil, že vzhledem k svému věku si chtěl tehdy zúžit sledovaný okruh rychle narůstající nové literatury, ale po dvou letech cítil, že by si možná v důsledku takové redukce přestal plně rozumět s mladšími kolegy. Promluvil v něm pedagog, který skromně poznamenává, že se vlivem osudových událostí nemohl stát „skutečným profesorem“, neboť neměl příležitost soustavně vést celé generace žáků.⁴ Ovšemže se František Šmahel ve změněných podmínkách podrobil řádnému habilitačnímu řízení (1991) a roku 1995 byl jmenován univerzitním profesorem, vyučoval historii středověku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a v letech 1995-1998 v jejím Ústavu českých dějin také vedl seminář středověkých dějin. Avšak ve fakultním prostředí nebylo dost zájmu o uskutečnění jeho návrhů. Úvod do metod studia středověkých dějin pro posluchače magisterského studia, který měl z podnětu profesora Šmahela vzniknout a na nějž měla navázat obdobná příručka pro studium raného novověku, zůstal jen v podobě předběžného návrhu. Nicméně vědecká výchova medievistů se rozvinula, a to Šmahelovou zásluhou v akademickém Centru medievistických studií, jež založil a po šest let (1998-2004) také řídil; do něho navíc přenesl vydávání obnovených řad *Archiv český* a *Fontes rerum Bohemicarum*. Ostatně sborník, nedávno vydaný Centrem medievistických studií,⁵ názorně svědčí o ohlasu Šmahelovy vědecké a pedagogické činnosti mezi jeho tamními přímými i neformálními žáky.

Zatímco vědecko-pedagogickou činnost mohl profesor Šmahel naplno rozvíjet až v sedmém desetiletí života, do organizace vědy vstupoval již podstatně dříve, pokud mu to ovšem poměry dovozovaly. Skutečnost, že tento druh práce dovede zvládnout na špičkové úrovni, prokázal už dávno jako vedoucí redaktor nově zalo-

---

⁴ List F. Šmahela J. Pánkovi ze 17. září 2004.

⁵ *Evropa a Čechy na konci středověku* (viz níže pozn. 8).

ženého cizojazyčného sborníku *Mediaevalia Bohemica* (1969-1972) a poté i jako člen výkonné redakce *Husitského Tábora* (1980-1991), který se především jeho zásluhou změnil ve vynikající vizitku neumlčené české medievistiky. Skutečnou tíhu organizačních úkolů měl však František Šmahel pocítit až po své pětapadesátce, když se počátkem roku 1990 na dvě čtyřletá období stal ředitelem Historického ústavu ČSAV / AV ČR a když po třináct let jako vedoucí redaktor řídil *Český časopis historický*. Zatímco v případě ČČH navázal na lepší minulost této vědecké revue a vrátil jí postavení důstojné vizitky naší historiografie, v případě akademického pracoviště byla situace mnohem složitější. Historický ústav se za Šmahelova vedení proměnil ve standardní vědecké pracoviště, avšak jeho ředitel nemohl přetvořit personální strukturu ústavu tak, jak by si byl sám přál. Těžkou ranou, která patřila ke šmahelovské „historii calamitatum“, se stalo – po restituční ztrátě střechy nad hlavou v emauzském klášteře – ponižující odsunutí tohoto pracoviště na odlehlou pražskou periferii. Nicméně i za ztížených podmínek Historický ústav obnovil své postavení významného badatelského centra, zajišťujícího pro celý obor také vydávání pramenných edicí a historických atlasů, bibliografií a základních periodik. Skutečnost, že se to stalo ve spolupráci s představiteli vysokých škol z Čech a Moravy, zřetelně potvrdila perspektivní souvztažnost všech článků historické vědy bez omezení institucionálními a regionálními bariérami.

„Neumím hodit za hlavu věci obecného zájmu“, napsal František Šmahel v jednom z nedávných dopisů⁶ a naznačil, že v uplynulých patnácti letech nebyl ušetřen nejen mnoha dalších organizačních starostí, ale ani reprezentačních povinností. Zatímco už dříve po desetiletí zastupoval českou medievistiku na mezinárodních konferencích a přednáškách (mj. na pařížské *College de France* /1983/, poté na eichstättské *Katolické univerzitě* /1993/ a v mnichovském *Historisches Kolleg* /1994-1995/), nyní se na něho valily úkoly v domácích i zahraničních vědeckých, redakčních a správních radách, ministerských či jiných komisích a komitétch, v akademické grantové agentuře a v dalších orgánech. Obrovské časové nároky, jež přinášela účast na zasedáních, se ještě zvětšovaly, pokud profesor Šmahel přijal předsednictví a musel řídit i veškerou jejich agendu. Tak tomu bylo nejen u oborově blízké *Komise Českého historického ústavu v Římě*, kterou vede od roku 1999, ale také při předsednictví *Učené společnosti České republiky* (2002-2004) a od roku 2001 rovněž *Vědecké rady Akademie věd ČR*. O prestiži, jaké se profesor Šmahel těší mezi zástupci celého spektra vědních disciplin, svědčí skutečnost, že do obou posledně zmíněných funkcí byl zvolen po dosud vždy předsedajících přírodovědcích jako první představitel některého společenskovědního oboru.

Reprezentace, která navazovala na mimořádné vědecké výkony, s sebou po zásluze přinesla řadu ocenění. Přicházela v podobě cen a medailí z domova i ze zahraničí, mj. z Německa, Švýcarska, Velké Británie a USA. Při pomnutí všech ostatních si zaslouží zmínku alespoň zvolení členem *Učené společnosti České re-*

---

⁶ List F. Šmahela J. Pánkovi z 28. srpna 2004.

publiky (1995), Collegia Carolina (1995), American Historical Association (1996), British Academy a The Royal Historical Society (1997). Nezůstalo však jen při tom. Vztah k Františku Šmahelovi opakovaně vyjádřili také jeho domácí kolegové.

I v době obecné inflace jubilejních sborníků u nás a jinde v Evropě zůstává znamením jistého uznání ve vlastním oboru samotná publikace takových sborníků, stejně jako jejich pojetí a mezinárodní složení autorských týmů. V tomto směru se dostalo Františku Šmahelovi výjimečného ocenění v podobě pěti knih, jež vyšly v letech 1994 a 2004. Zatímco první sborník, svými třemi svazky dosud největší publikace věnovaná českému historikovi, se soustředil k širokému proudu témat pozdního středověku a raného novověku,⁷ druhý směřoval k představení tematického záběru převážně mladých medievistů⁸ a třetí se programově soustředil k problematice rituálu a imaginace ve středověku a na samém počátku novověku.⁹ I když pořadatelé přistupovali ke sborníkům rozdílně, ve všech případech se pokusili o komponovanou publikaci a propojili ji s badatelským zaměřením Františka Šmahela. Vydavatelé nejnovějšího sborníku sice nevěnovali žádoucí pozornost časově velmi náročné mezinárodní kooperaci přispěvatelů, nicméně na základě prvního z uvedených sborníků je patrné, že již při Šmahelových šedesátinách si pokládalo za čest přispět do jubilejní publikace dvacet významných historiků z devíti států – Francie, Itálie, Kanady, Německa, Polska, Rakouska, Ruska, USA a Velké Británie. Z toho lze snadno odvodit, že po dalším desetiletí, naplněném mezinárodními úspěchy, je uznání Františka Šmahela mezi zahraničními vědci dnes ještě daleko výraznější.

Sám profesor Šmahel si od všech poct zachovává racionální odstup. „Ostatně jsem neustále jaksi přeceňován, což ve mně vzbuzuje rozporuplné pocity,“¹⁰ napsal nedávno. Dobře věděl, o čem mluví, neboť reagoval na život v pluralitní společnosti, která před smyslem pro spolupráci a komplementaritu dává často přednost vysilujícím konkurenčním zápasům. Není divu, že se v ní diametrálně liší pohledy na problémy, děje i na jednotlivé lidi. Patrně ani František Šmahel není na všech stranách přijímán stejně a je vcelku přirozené, že jsou i na jeho adresu vyslovovány rozdílné soudy. Právě proto jsem se pokusil ukázat, že i v rámci hodnocení „úspěš-

---

⁷ Jaroslav PÁNEK – Miloslav POLÍVKA – Noemi REJCHRTOVÁ (edd.), *Husitství – reformace – renesance. Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela*, I-III, Praha (Historický ústav AV ČR) 1994, 1135 s.

⁸ Eva DOLEŽALOVÁ – Robert NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (edd.), *Evropa a Čechy na konci středověku. Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi*, Praha (Centrum medievistických studií) 2004, 468 s.

⁹ Martin NODL – Petr SOMMER – Eva DOLEŽALOVÁ (edd.), *Verba in imaginibus. Sborník k 70. narozeninám Františka Šmahela*, Praha (Argo a Výzkumné centrum pro dějiny vědy) 2004, 314 s.

¹⁰ List F. Šmahela J. Pánkovi ze 17. září 2004.

ných vědeckých kariér“ se tento muž vymyká standardním úsudkům. Jednak proto, že i za vysoce diskontinuitních existenčních podmínek dokázal udržet vzácnou kontinuitu svého díla, jednak z toho důvodu, že si dovedl i v sedmém desetiletí života zachovat vyrovnanou aktivitu ve všech sférách, do nichž ho osud postavil: vyučuje, organizuje a reprezentuje, ale kupodivu stále s buldočí vytrvalostí bádá nad novými tématy a publikuje s takřka neuvěřitelnou intenzitou.

Za takových okolností se sotva najde někdo, kdo by byl schopen zpochybnit velikost a váhu Šmahelova vědeckého díla. Toto stanovisko zaujal i výbor Sdružení historiků České republiky, a protože nemůže udělit vyšší ocenění než čestné členství, rozhodl se tak učinit právě v případě profesora Františka Šmahela. Doufám, že několik slov, která jsem na jeho adresu uvedl, oprávněnost takového rozhodnutí dostatečně opodstatňuje.

Jaroslav Pánek

Prosloveno na valném shromáždění Sdružení historiků ČR (Historického klubu 1872) v Národním muzeu v Praze dne 18. listopadu 2004.

III. PREZENTACE VÝZNAMNÉ PRÁCE O DĚJINÁCH RAKOUSKÉ MONARCHIE 16. A 17. STOLETÍ

Prezentace knihy Thomase Winkelbauera *Österreichische Geschichte 1522-1699. Ständefreiheit und Fürstenmacht*, Wien 2003 na Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně dne 18. května 2004

Uvedení

Josef Válka

Rakouský historik Thomas Winkelbauer se díky své práci nepochybně řadí nejen do rakouské, ale i do naší české a moravské historické obce. Navíc lze říci, že je jednou z profilujících osobností současné historiografie, bez níž si nelze bádání o českých a moravských dějinách raného novověku vůbec představit. Winkelbauer již publikoval obrovské množství monografií i jednotlivých studií, které se do značné míry týkají českých a moravských dějin. Důkladně se seznámil s moravským prostředím a procestoval celou zemi, takže zná moravskou topografii lépe, než jak je to obvyklé i u mnohých našich badatelů. Při psaní recenze na jeho právě vydávanou knihu jsem musel konstatovat, že je v tomto ohledu prakticky dokonalá a prostá jakýchkoliv chyb.

V uvedené recenzi jsem se zároveň snažil ukázat, v čem je představovaná práce nová a průkopnická. Dějiny rakouské monarchie 16. a 17. století se dosud zpravidla pojímaly jako „cesta k velmoci“. Ta byla v pojetí starší generace historiků rytmizována jedinečnou sňatkovou politikou Habsburků, kteří tímto způsobem vyženili nejednu bohatou zemi. Dále byla rytmizována válečnou epopejí vytláčování Turků ze střední Evropy. Byla pojímána jako historie velkých diplomatických tahů, rozsáhlých bojů a válek. A v neposlední řadě to také byly dějiny „Zentralverwaltung“, centrální habsburské správy. Postupně se vytvářel jednotný aparát, byrokratický systém, který s menšími reformami trval až do pádu monarchie.

Thomas Winkelbauer pochopil a uchopil dějiny monarchie v 16. a 17. století zcela jiným způsobem. Odrazovým můstkem, z něhož vychází, jsou země jako základní dějnotvorné útvary. V rámci zemí se formuje demografická a sociální struktura, utváří se kulturní systém a s ním mimo jiné i náboženská politika. Každá země má navíc svou ústavu, funguje jako politický celek a vycházejí odtud základní společenské impulsy. To lze zaznamenat na příkladu Moravy, Čech, Tyrolska i jiných habsburských zemí. Lze konstatovat, že před Winkelbauerem tímto způsobem k dějinám monarchie s výjimkou Roberta Evanse snad ještě nikdo nepřistoupil.

Autor se musel vyrovnat s velmi obtížným úkolem, a to i díky mimořádnému geografickému záběru svého díla, které zahrnuje prostor rozkládající se od Sedmihradska na východě až po Tyrolsko na západě, od Chorvatska na jihu až po Slezsko

na severu. Winkelbauer navíc uvedený úkol zvládl jedinečným způsobem. Na základě zkoumání dějin jednotlivých zemí se mu podařilo vystihnout a charakterizovat styčné body tohoto prostoru. Neopomněl však přitom sledovat ani druhou linii, kterou je pochopitelně velká diplomacie, o níž byla řeč i v souvislosti s tradičnějšími přístupy. Jeho dějiny jsou tedy psány moderním i klasickým způsobem zároveň. Jeho práce se přitom ani zdaleka neomezuje na pouhou charakteristiku politických a společenských struktur, ale je plně zalidněna a je v ní poskytnut prostor mnohým jednotlivým osobnostem.

Za velmi pozoruhodný považuji především druhý svazek díla, jež sám autor označuje pojmem „dvojčata“. Winkelbauer se v něm zabýval barokní mentalitou. Pojmy typu barokní mentalita nebo barokní zbožnost jsou podle Winkelbauera odrazem posledního pokusu postavit rakouskou monarchii také na jiných principech nežli pouze na státní byrokracii, nežli jenom na vojenství, nežli jen na velké politice. Jde o pokus založit ji na společném pocitu všech obyvatel, v pravém slova smyslu lidových mas. Baroko se proto stalo nejen životním stylem elit, ale také masovou kulturou, proniklo do poslední chalupy, do posledního městečka.

To je pojetí, které je v této knize podle mého názoru něčím novátorským. Je novým způsobem přístupu k dějinám, který považuji za metodologicky naprosto správný a oprávněný.

Thomas Winkelbauer při své práci příliš nepodléhá módám a epistemologickým změnám v současném dějepisectví. Jeho přístup je stále založen na bezprostřední analýze pramenů. Přesto jsou v něm obsaženy všechny inovace, které evropská historiografie v posledních desetiletích přinesla. Jeho monografie a studie jsou z tohoto důvodu nesmírně cenné. Proto je dnes Winkelbauer obecně uznávanou „hvězdou“ evropské historiografie. K jeho představovaným knihám mu lze tedy jen poblahopřát a poděkovat mu za jeho práci.

Prezentace

Thomas Winkelbauer

Vážený pane profesore Válko, vážení kolegové, vážení přátelé,

moje dnešní přednáška by měla být prezentací knihy *Österreichische Geschichte 1522-1699*. Chtěl bych Vám tedy tuto knihu v krátkosti představit. Děkuji profesoru Válkovi za jeho přátelský úvod. Obzvláště mu děkuji za to, že byl vůbec prvním recenzentem uvedené knihy, a to v časopise *Dějiny a současnost*.

Podle původních záměrů nakladatele měl být vydán pouze jeden svazek knihy o rakouských dějinách 16. a 17. století, který měl být navíc zpracován zcela jiným autorem. Časový rozvrh knihy byl ale dán již tehdy: 1522 (nástup Ferdinanda I.) – 1699 (Karlovický mír). Šlo tedy téměř o dvě století, během nichž vznikla habsburská monarchie jako samostatný stát. Během své práce jsem ale poznal, že pro zpracování tak dlouhého časového a dějinného úseku by jeden svazek představoval příliš málo prostoru. V uváděné řadě je totiž od roku 1300 vždy jednomu sto-

letí věnován jeden knižní svazek, pouze v tomto případě měla být do jednoho dílu vtěsnána století dvě. Proto se mi zdálo, že bychom při zachování uvedeného principu zůstali ranému novověku řádnou monografií i do budoucna dlužni. Posléze se mi tedy podařilo nakladatele přesvědčit, aby mohly být přece jen vydány dva svazky.

Při psaní zmiňované knihy jsem sledovat dva hlavní cíle. Především jsem chtěl představit habsburskou monarchii jako celek. Pokusil jsem se proto věnovat vyrovnaný prostor rakouským, českým i uherským zemím. Dále jsem se pokusil skloubit problémově orientovanou syntézu určenou pro odbornou veřejnost se čtivým představením látky pro širokou veřejnost zajímající se o historii. Samozřejmě, že sledovat zároveň oba dva tyto cíle je velmi obtížné. Jak připomněl i profesor Válka, zamýšlel jsem zde prezentovat „velké dějiny“, tj. dějiny politické, právní, sociální, konfesní struktury, ve všech částech tohoto komplexu jednotlivých zemí. Položil jsem si otázku, jak vlastně vypadal a fungoval komplex rakouských zemí? Znamý rakouský historik Otto Brunner označil habsburskou monarchii za „monarchistickou unii stavovských států“. V tomto ohledu by podle mého názoru bylo dokonce možné postoupit o krok kupředu a hovořit o „monarchistické unii monarchických unii stavovských států“. Rakouské země, české země i uherské země byly samy o sobě uniemi jednotlivých stavovských států. Všechny země měly vlastní právní systémy, samostatné politické struktury. Na jedné straně tedy existovala mnohost. Na druhé straně existovalo také mnoho společného pro všechny země, a to především v sociální oblasti. Vytvářela se např. politická elita, která překračovala hranice jednotlivých zemí. Pokud se hovoří například o rakouské šlechtě, nemyslí se tím šlechta Rakous, nýbrž šlechta přínaležející k Rakouskému domu. Je to tedy šlechta, která se orientovala na rakouské zeměpány a na jejich dvory.

První svazek mé knihy začíná krátkým historickodemografickým přehledem. Pokusil jsem se zde postavit do vzájemného protikladu habsburskou monarchii a Osmanskou říší. Právě konflikt s Osmanskou říší totiž tvoří červenou nit procházející celým sledovaným obdobím. Oba tyto státní útvary přitom měly kolem roku 1550 přibližně stejný počet obyvatel, kolem 21 milionů (habsburská strana ovšem pouze, bere-li se v úvahu součet obyvatel obou evropských habsburských držav, tj. středoevropských zemí i Španělska).

Po uvedeném demografickém přehledu následuje dlouhá kapitola, která odpovídá mottu v hlavním titulu knihy: „Ständefreiheit und Fürstenmacht“. Pokusil jsem se zde ve všech třech skupinách zemí charakterizovat vztah mezi stavovskou mocí a mocí panovnickou. Do této kapitoly byla zařazena také problematika selských bouří v jednotlivých zemích, neboť podle mě hrály významnou roli v procesu budování státu. Nepochybně nešlo pouze o události, které by bylo možno zařadit k úzce chápaným sociálním dějinám. Důležitá je skutečnost, že panovník a stavy, kteří jinak vykazovali vzájemný konflikt, se na porážce selských povstání vzájemně podíleli. To bylo důležité i pro politickou integraci habsburského soustátí. Následují kapitoly o právu Rakouského domu a o nástupnických právech v jednotlivých ze-

mích, které bylo specifické v jednotlivých zemích a lze je identifikovat např. v textu Obnovených zřízení zemských pro Čechy a Moravu. Zatímco v Čechách a na Moravě se jednalo o diktát dvora, v Uhrách tehdy došlo ke kompromisu mezi uherskými elitami a habsburským dvorem. Další kapitola potom pojednává o císařském dvoře, který byl nejdůležitějším integračním centrem habsburské monarchie. Zapomenout nebylo možno ani na integrační roli aristokracie, kterou lze označit za „tmel“ monarchie.

V následujících částech hovořím o paralelních právních systémech v jednotlivých zemích a také o historiografické a kartografické produkci. Právě na příkladu dobového dějepisectví a mapové tvorby lze vnímat bipolaritu mezi dvorem a stavy. Existují dějepisná díla, která vznikla na objednávku dvora a představují dějiny dvora či dvorů, a samozřejmě také historiografická díla, která lze považovat za zemskou produkci. Podobně je tomu se zeměpisnými mapami.

Velká část šlechty rakouských zemí přináležela do protestantského tábora. Jak ukazuje část historiografické produkce, přesto však i v době narůstajících konfesijních konfliktů stále existovaly společné zájmy stavů, které šly napříč konfesemi. Stejně tak byly v 16. století nejdříve propojeny stavovské zájmy se zájmy panovníka. Tuto skutečnost lze velmi dobře doložit pro Dolní Rakousy, například na ikonografickém programu „Verordnetenstube“ dolnorakouského zemského domu ve Vídni, který vznikl v období vlády Maxmiliána II. Stavovský ikonografický program a panovnický ikonografický program jsou zde navzájem provázány.

Druhá hlava prvního svazku pojednává o vztahu mezi Svatou říší římskou a rakouskými dědičnými zeměmi. Rakouští Habsburkové byli nejen zeměpány a panovníky v rakouských, českých a uherských zemích, ale s výjimkou Karla V. byli vždy zároveň také římskými císaři, a proto podle mého názoru nebylo možno uvedený problém vynechat. Tato kapitola navíc v sobě integruje také dějiny komunikace. Vycházel jsem z úvahy, že habsburské země a Svatá říše římská společně vytvářely komunikační společenství, tvořené například společným poštovníctvím a společným trhem s knihami, novinami a dalšími tiskovinami.

Třetí a poslední hlava prvního svazku je věnována dějinám válečných a finančních struktur. Finančnictví mělo pro budování státu rozhodující význam. Perry Anderson ve své knize o vzniku absolutistického státu kromě toho zdůraznil úlohu válečnictví. Stát, který nevede a nevyhrává války, podle jeho formulace v daném období prakticky neexistuje. Proto je potřeba zabývat se strukturami vojenství, a také strukturami financování války. Také v tomto ohledu je třeba připomenout roli Svaté říše římské, minimálně v souvislosti s tzv. říšskými berněmi.

Druhý svazek mé práce, o němž se zmiňoval již profesor Válka, představím pouze v krátkosti. Zabývá se především konfesními a náboženskými otázkami. Sledovaná epocha totiž bývá velmi často označována etiketou „konfesní doba“. Míjí se tím význam reformace a katolické reformy, protireformace, stejně jako náboženská rozrůzněnost a tolerance. Na jedné straně tedy vystupuje konfesní nesnášenlivost a pronásledování, na druhé straně barokní církev, pietas austriaca atd.

V první kapitole opět chronologicky popisují vývoj v jednotlivých zemích. Vedle toho jsem ovšem zařadil také věcně zaměřené a členěné kapitoly, v nichž se pokouším popisovat uvedenou problematiku bez ohledu na hranice jednotlivých zemí. Tímto způsobem postupuji až k poslední kapitole, věnované čarodějnictví a čarodějnickým procesům.

Velkou pozornost jsem při komponování obou svazků věnoval obrazovým materiálům a ikonografickým pramenům. Podle mého názoru by totiž po „linguistic-turn“ mělo dojít také k „iconographic-turn“ a tyto druhy pramenů by měly být v budoucnosti historiky podstatně více využívány. S tímto zřetelem jsem ostatně vybíral i oba obrázky na obálku jednotlivých svazků mé práce, o nichž bych se chtěl zmínit na závěr své dnešní přednášky. Prostřednictvím uvedených děl jsem se pokusil charakterizovat obsah každého z nich. Na obálce prvního svazku se nachází obrázek s rudolfínskou císařskou korunou. Na plátech koruny je vidět Rudolf jako pokořitel Turků, korunování Rudolfa jako římského krále, korunování Rudolfa za uherského a českého krále. To odráží výše prezentované hlavy a kapitoly prvního svazku. Na obálce druhého svazku je obraz Madony Pomocné, jehož originál je malbou Lucase Cranacha. Tento obraz se na počátku 17. století dostal do rakouského prostředí, původně do rukou pasovského biskupa Leopolda Habsburského. Složitou cestou byl potom získán pro dóm v Innsbrucku, kde se nachází dodnes. Podle mého názoru jde o důkaz určité jednoty wittelsbašsko-habsburského kulturního a konfesního prostředí. Navíc jde o důležitý pramen pro dějiny zbožnosti. Během 17. století vznikly totiž hned tři hlavní kopie tohoto uctívaného obrazu (Pasov, Mnichov, Maria Hilf ve Vídni) a přibližně pět set kopií dalších. Všechny tyto kopie byly určeny pro kostely ve wittelsbašských nebo v habsburských zemích.

Rozhovor s Thomasem Winkelbauerem

(Nad sklenkou moravského vína a sklenicí českého piva se ptali Tomáš Knoz a Bronislav Chochoň)

Tomáši, při pohledu na dva svazky Tvé knihy o rakouských dějinách člověku ihned vytane na mysli, že muselo jít nejen o všestranně náročnou, ale také o dlouho trvající práci. Jak dlouho jsi svou knihu psal?

Na této knize jsem pracoval pět let, především během prázdnin, víkendů a večerů.

A co tomu říkala Tvoje rodina?

Jo, ta nebyla právě šťastná. Manželka se dokonce na mě někdy zlobila, protože jsem na rodinu nikdy neměl čas a ani jsem nemohl jet na dovolenou, nikdy jsem neměl volno.

Vznikla Tvá kniha na základě předem dané představy a plánu, anebo jsi stanovoval její strukturu až v průběhu práce?

Na začátku práce jsem si stanovil její členění. Určil jsem si, jaké by měla obsahovat kapitoly. Některé kapitoly jsem ale postupně přidával a jiné naopak vypouštěl.

Právě členění Tvé práce se na první pohled zdá být poněkud netradičním. Při prvním zběžném čtení jsem nabyl dojmu, že je pro rakouskou historiografii dosti nově a netypické. Jsou v něm obsaženy stejně tak tradiční politické dějiny, jako přístupy hospodářské, sociální, kulturní...

Mým původním záměrem bylo podat výklad o budování státu. Habsburskou monarchii jsem chtěl vykreslit jako složený stát. Na různých příkladech jsem chtěl ukázat, jak tento složitý útvar fungoval. Některé kapitoly jsem chtěl ovšem pojednat jako kulturněhistorické. Do výkladu o budování státu jsem například chtěl integrovat kapitolu o historiografii nebo o kartografii. Za velmi důležitou z tohoto hlediska považuji také kapitolu o právních dějinách, která měla ukázat komplikovanost právního systému. Habsburská monarchie sice byla státem s relativně jednotným politickým systémem, právní struktura byla ale značně členěná. Tuto skutečnost jsem se pokusil doložit nejrůznějšími příklady ze sledovaného období. Kniha ovšem také měla obsahovat další kapitoly, které jsem nakonec musel vyřadit. Například jsem zamýšlel napsat kapitolu o dějinách vzdělávání a nejrůznějších druhů školství, od vesnického školství až po rytířské akademie a univerzity. Tato kapitola ovšem padla za oběť nedostatku místa, ačkoliv jsem ji považoval za důležitou. Už tak jsem musel vydavatele přesvědčit, aby vydal dva díly místo plánovaného jednoho. Ve druhém svazku jsem se zabýval především problematikou konfesí a náboženství. Opět jsem si zde kladl otázku, jakou roli hrály konfese ve zmiňovaném procesu budování státu, popř. co znamenaly pro život nejrůznějších sociálních skupin. Především v tomto kontextu by tedy bylo důležité zpracovat i problematiku vzdělání, neboť konfesní příslušnost a identifikace s konfesí byla zprostředkována především právě školou.

A jak to bylo s integrací nebo centralizací monarchie ve vztahu k jednotlivým zemím, probíhala právě během dvou století, které ve své knize sleduješ? A jak silné byly naopak desintegrační tendence?

O skutečné centralizaci lze podle mého názoru hovořit až v souvislosti s obdobím vlády Marie Terezie a Josefa II., v 17. století k ní ještě nedocházelo. „Centrála“ ve Vídni byla spokojena, pokud se jí z jednotlivých částí monarchie dařilo vybírat daně. Politické systémy jednotlivých zemí byly velmi rozmanité. Konec konců i daňové systémy v jednotlivých zemích musela Vídeň ponechat jejich před-

stavitelům. Jak jsem řekl, ke změně v tomto smyslu podle mého názoru došlo až za Marie Terezie. Prostředkem integrace v 17. století byl především císařský dvůr a osoby, které zde působily, tedy šlechta. V 17. století představovala aristokracie vládnoucí složku v monarchii, jejím prostřednictvím docházelo k integraci českých a rakouských zemí. Jinou pozici v 17. století měly Uhry, protože se u dvora vyskytovalo jen nevelké množství uherských šlechticů.

Ovšem o integraci uherské šlechty vzniklo v poslední době několik studií, především z pera Gézy Pálffyho.

Ano, ovšem on popisuje jednotlivé výjimky, např. právě z aristokratické rodiny Pálffyů. Nicméně je samozřejmé a také zajímavé, že politiku dvora nemusely ovlivňovat pouze fyzicky přítomné osoby. Mohla být ovlivňována i na dálku, a to díky dobrým vztahům. Např. za vlády Ferdinanda III. ve prospěch uherských zájmů ovlivňoval politiku dvora uherský šlechtic Pavel Pálffy prostřednictvím dopisů, které posílal svému příbuznému, nejvyššímu hofmistru Trauttmansdorffovi.

Ve své knize popisuješ problematiku jednotlivých zemí, Uher, českých zemí, Slezska, které dávaly podobu monarchii. Jaké místo v Tvém konceptu „budování monarchie“ přináležejí vlastním Rakousům? Tvá kniha se nazývá Rakouské dějiny. Dovedeme si představit, že takto nebudou nazvány dějiny celé monarchie, ale dějiny současného Rakouska.

Takto bychom mohli k tématu přistupovat pouze, pokud bychom se omezili např. jen na sociální dějiny. Pokud stojí v centru zájmu politický systém, nelze psát o rakouských dějinách bez začlenění českých a uherských zemí. Pokud bych se měl například zabývat sociálním postavením selského obyvatelstva, mohl bych teoreticky zkoumat pouze poměry v rakouských a tyrolských vesnicích. V politickém smyslu slova šlo ovšem přece jen o integrační proces monarchie. Omezit se tedy pouze na území ohraničené dnešními politickými hranicemi, by nebylo možné.

Jak dlouho se vlastně zabýváš dějinami českých zemí? Bylo to ještě před rokem 1989 nebo až později?

Začal jsem s tím ještě krátce před revolucí, myslím tak roku 1986. Tehdy jsem se také začal učit česky. Zhruba v polovině osmdesátých let jsem přemýšlel o tom, že se musím učit česky nebo maďarsky. Už tehdy jsem se chtěl zabývat habsburskou monarchií a bylo mi jasné, že to nelze bez znalosti těchto jazyků. Pro češtinu jsem se rozhodl proto, že mi poskytuje zprostředkování pro další slovanské řeči, v raném novověku navíc hrály české země pro habsburskou monarchii politicky i hospodářsky ohromnou roli, jistě větší nežli Uhry. V Uhrách je navíc mnoho pramenů psáno v latině.

Učil ses tehdy česky v Praze?

Ne, ve Vídni. Později jsem byl na necelé čtyři týdny na jazykovém kurzu v Brně na tzv. letní škole.

A kdy jsi získal první kontakty s českými historiky, např. s Josefem Válkou? Bylo to tehdy?

S Josefem Válkou jsem se poprvé setkal myslím ještě před revolucí nebo přibližně v onom zlomovém období. Válka byl ve Vídni, kde měl na univerzitě přednášku. Já jsem se tehdy ze sekundární literatury dozvěděl, že Válka napsal vynikající skriptum o českých dějinách Česká společnost v 15.-18. století. Ve Vídni tehdy nebylo v žádné knihovně k sehnání, proto jsem Válku při příležitosti jeho přednášky vyhledal a oslovil, jestli bych toto skriptum nemohl nějakým způsobem získat – a on mi je vzápětí poslal. To byl vlastně můj zcela první kontakt s českými historiky. Přesněji bych to ale mohl říci až na základě svých zápisníků z tehdejších dob.

Na začátku devadesátých let jsi sehrál velkou roli pro navázání stálých kontaktů mezi českými a rakouskými historiky. Tehdy šlo především o projekt Spojující a rozdělující na hranici. To již je více jak deset let. S jakými představami tehdy do těchto projektů vstupoval?

Především šlo o to, aby mohly být navázány osobní kontakty, aby se historici navzájem poznali. Vlastními iniciátory uvedené řady konferencí Kontakty a konflikty byli, pokud vím, na české straně prof. Jiří Kořalka, na rakouské straně potom salcburský profesor Hans Haas. První setkání se konalo roku 1990 ve Štýru v Rakousku a bylo zorganizováno právě těmito dvěma kolegy. Rok na to se konala další konference v Českém Krumlově a roku 1992 jsem já organizoval setkání ve Zwettlu. Poslední z této řady, roku 1993, bylo sympozium v Mikulově. Toho jste se už, myslím, účastnili i vy. Od té doby lze už podle mého názoru hovořit o normalitě ve vzájemných vztazích. Koná se celá řada speciálních setkání a jednání, kterých se účastní čeští a rakouští historikové. Mnohdy jsou doplněna i historiky německými.

Co si myslíš o současné spolupráci mezi českými a rakouskými historiky, a to jak o její oficiální, tak o neoficiální rovině?

Současný stav oficiálních vztahů a jednání mezi českými a rakouskými historiky znám jen v omezené míře. Neoficiální vztahy podle mého názoru fungují docela dobře. Na osobní bázi to funguje lépe, než jak by tomu bylo při striktní institucionalizaci. Jistě by bylo ovšem dobré, kdybychom mohli uskutečňovat společně

projekty také například pod záštitou a s přispěním Evropské unie. To ovšem vyžaduje také značný byrokratický výkon.

Již několik let jsi členem Matice moravské. Měl jsi již někdy příležitost poslouchat nebo dokonce zpívat moravské nebo české písně? Prý jsi je zpíval dokonce v Japonsku? Učil ses je již v Rakousku?

Poprvé jsem se učil moravské písně během svého pobytu na letní škole v Brně. Ale jsem schopen je zazpívat pouze s pomocí zpěvníku. Nazpaměť jich znám skutečně jen málo: „Vínečko bílé, vínečko rudé, vínečka obě...“ Tehdy na letní škole to bylo docela příjemné, velmi mnoho se tam zpívalo. Dostali jsme zpěvníky a každý den jsme zpívali.

Nedávno jsi byl na deset dní v Japonsku. Můžeš alespoň trochu popsat atmosféru v japonské historiografii v porovnání k rakouskému prostředí? Existují v tomto ohledu velké rozdíly? Jaký je v Japonsku zájem o dějiny Evropy? Mají vůbec střeoevropská témata a pojmy, kterými se my stále znovu a znovu zabýváme, obecnou platnost?

V Japonsku mám kontakty pouze s omezeným počtem historiků a historiček. To všechno jsou ale specialisté na středoevropské dějiny. Vše jsou to lidé, kteří minimálně jeden nebo dva roky studovali v Evropě a jsou proto velmi silně „evropeizovaní“. Jejich bádání je úzce spojeno s evropskou tradicí. Studenti, s nimiž jsem se v Japonsku setkal, evropskou historiografii také velmi dobře znají. Nicméně jsem byl pouze na jedné univerzitě v Kjótó, takže se nemohu vyjádřit obecně např. o jejich znalostech. Univerzita v Kjótó náleží ke dvěma školám v zemi, kde platí numerus clausus a kde údajně studují nejlepší studenti. Studenti, se kterými jsem se setkal, jsou proto nejspíše ti „top“. Kdo píše v Kjótó disertaci o evropských dějinách, stráví minimálně dva roky na stáži v Evropě. Každý z nich hovoří dost dobře alespoň jednou evropskou řečí, nejčastěji anglicky, německy nebo francouzsky, anebo česky. Poznal jsem dva studenty, kteří studovali v Praze a mluvili skutečně velmi dobře česky.

Kolik osob studuje v Kjótó Evropské dějiny?

Myslím, že je to jen několik desítek, stěží stovka. Většina studentů historie v Kjótó se zabývá dějinami Asie: Japonsko, Čína, Korea. V knihovně univerzity v Kjótó se prý nachází mnoho starých čínských rukopisů. Specialisté na čínské středověké dějiny proto jdou nejčastěji studovat právě do Kjótó. Naopak se zde ale nenacházejí žádné prameny k evropským dějinám. Pokud se chce někdo v Kjótó zabývat evropskými dějinami, musí to být velmi speciální rozhodnutí. Buď studovat pouze z knih, anebo podstoupit patnáctihodinový let na západ. A ten musí samo-

zřejmě někdo financovat. Ale v Japonsku samozřejmě existuje dobrý stipendijní systém, především pro doktorandy.

Na závěr. Co plánuješ pro bližší a vzdálenější budoucnost?

Doufám, že letos konečně uzavřu edici pramenů, která by doplňovala mou knihu o Gundakarovi z Liechtensteina. Zabývala by se Gundakarem jako vrchností. Tuto problematiku jsem ve své knize musel vynechat. Ta kniha se ostatně původně měla jmenovat „Grundherrschaft und Fürstendienst“. Edici jsem připravil vlastně již před několika lety. Opírá se hlavně o normativní prameny, všechny instrukce, dekry, patenty, řády, které Gundakar z Liechtensteina vydal během svého života. Ještě zbývá napsat úvodní stať. Dále plánuji napsat finanční dějiny habsburské monarchie pod titulem „Nervus rerum austriacarum“. To je ovšem záležitost na několik příštích let. Někdy v budoucnosti bych chtěl také napsat knihu o poštovníctví v habsburské monarchii v 17. a 18. století. Ale nyní jsem společně s mladým vídeňským kolegou Michaelem Hochedlingerem začal pracovat na jiném velkém projektu, a sice na dějinách správy habsburské monarchie 1500-1800. Zahrne všechny roviny správy, od dvora po vesnici. Na tomto projektu by se měla podílet celá řada spolupracovníků, jen samotné členění práce přesahuje 40 stran. Ale také v tomto případě jde o projekt, který by měl trvat tak šest let. ...A samozřejmě budou také osloveni moravští kolegové.

Ale to je opět velká práce. Tomáši, v každém případě Ti blahopřejeme k Tvému dosavadnímu úspěchu při psaní rakouských dějin a přejeme Ti vše dobré také do budoucna. Pro nás, české a moravské historiky, hraješ významnou roli. Těšíme se, že i v budoucnu budeš další rakouské a německé historiky učit zpívat moravské a české písničky.

Děkuji.

(Z magnetofonové nahrávky přepsal, přeložil a upravil Tomáš Knoz, který také pro redakci Zpravodaje HK sestavil a připravil materiál o prezentaci knihy prof. Winkelbauera.)

IV. MATERIÁLY
VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ SDRUŽENÍ HISTORIKŮ ČR
(*Národní muzeum v Praze, 18. listopadu 2004*)

**Zápis z valného shromáždění Sdružení historiků České republiky
(Historického klubu 1872) konaného dne 18. 11. 2004**

1. Prof. Jiří Pešek uvítal přítomné a zahájil jednání. Hned poté následovala další přednáška z cyklu „Panovníci českých zemí“, kterou proslovil prof. PhDr. Petr Čornej, CSc., o *Vladislavu Jagellonském*. Přednáška byla doplněna krátkou, ale podnětnou diskusí.

2. Poté valné shromáždění členů SH ČR jednomyslně zvolilo prof. PhDr. Františka Šmahela, DrSc. čestným členem SH ČR. Laudatio přednesl prof. Jaroslav Pánek, který zrekapituloval život prof. Šmahela, zdůraznil mezinárodní ohlas jeho díla a bohatou vědecko-organizační činnost po roce 1989, připomněl i neumdlévající činnost v poslední době a jednoznačně doložil nezpochybnitelné postavení této osobnosti v české historické vědě, jehož výrazem je právě udělení čestného členství.¹ Prof. Pešek poté předal prof. Šmahelovi diplom čestného člena, prof. Šmahel vyslovil své poděkování.

3. Dalším bodem programu byla volba návrhové a mandátové komise. Do návrhové komise byli jednomyslně zvoleni kolegové Petr Landr, dr. Stanislav Petr a dr. Miloslava Melanová. Za členy mandátové komise byli zvoleni doc. Jiří Kocian, doc. Václav Ledvinka a prof. Jaroslav Pánek.

4. Zprávu o činnosti SH ČR od posledního valného shromáždění (které se konalo v září 2002) přednesla dr. Marie Ryantová.

5. Zprávu o hospodaření přednesl dr. Eduard Šimek.

6. Následovala zpráva předsedkyně revizní komise dr. Evy Šmilauerové, která neshledala žádné závady ve vedení účetnictví. Vyjádřila se ale k platební morálce členů, o níž zkonstatovala, že se nelepší, ale naopak (zatím splnilo svou povinnost jen 215 z 674 členů, tj. cca 32 %), a proto apelovala na zlepšení. Ohledně evidence členské základny konstatovala, že již není pouze v kartotéce, ale převádí se do počítače.

---

¹ Text předneseného laudatia je otištěn v tomto Zpravodaji Historického klubu - viz s. 15-21.

7. Po přednesení zpráv začala krátká diskuse, která se týkala zejména placení příspěvků (prof. Šmahel).

8. Dalším bodem programu bylo předání Ceny Josefa Pekaře. Informaci o zaslaných pracích a jednání hodnotící komise podal prof. Pešek a následně vyhlásil výsledky. Cenu Josefa Pekaře za rok 2004 získal Mgr. Ondřej Jakubec, Ph.D., z Filozofické fakulty University Palackého v Olomouci za práci *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby: Umělecké objednávky biskupů v letech 1553 -1598*. Dále byly oceněny ještě práce Lenky Veselé-Prudkové (2. místo) a Josefa Hrdličky a Pavla Krafla (oba 3. místo). Současně prof. Pešek vyhlásil další, již 4. ročník soutěže, do níž mohou být přihlášeny práce mladých historiků do 35 let, vydané v letech 2003 a 2004, tentokrát nově i ty, které se zabývají moderními dějinami (po roce 1918). Uzávěrka pro zaslání prací je 31. květen 2005, prof. Pešek vyzval, aby na tuto soutěž byli možní účastníci upozorňováni.

9. Prof. Pešek se poté vyjádřil k některým článkům či proslovům z poslední doby (články B. Čelovského v Literárních novinách, napadající prof. Křena, ale i V. Havla a obviňující je ze spojení se sudetoněmeckým landsmanšaftem, dále proslov M. Grebeníčka v Poslanecké sněmovně k 17. listopadu) a vyzval k publikování prací o nejnovějších dějinách.

10. Dále byly předneseny zprávy o činnosti regionálních poboček a kolektivních členů SH ČR. Tyto zprávy budou v úplnosti otištěny ve *Zpravodaji Historického klubu*, ve stručné podobě je přednesli někteří přítomní zástupci příslušných poboček či kolektivních členů: Petr Landr za pobočku v Hradci Králové, Karol Bílek za Pekařovu společnost Českého ráje, dr. Helena Mandelová za ASUD, doc. Karel Novotný za Společnost Edvarda Beneše a dr. Přívratský za Unii Comenius.

11. Po přednesení zpráv se rozproutila diskuse, která se týkala zejména problematiky výuky dějepisu.

12. Zprávu mandátové komise přednesl doc. Jiří Kocian: valného shromáždění se zúčastnilo 58 řádných členů a 5 hostů, shromáždění bylo usnášeníschopné.

13. Dr. Stanislav Petr jako zástupce návrhové komise přednesl návrh usnesení, které bylo poté jednomyslně schváleno.

Usnesení valného shromáždění Sdružení historiků České republiky (Historického klubu 1872) ze dne 18. listopadu 2004:

Valné shromáždění SH ČR:

1) Schvaluje

- a) zprávu o činnosti SH ČR od září 2002 do listopadu 2004,
- b) zprávu o hospodaření SH ČR,
- c) zprávu revizní komise,
- d) vyhlášení 4. ročníku Ceny Josefa Pekaře.

2) Bere na vědomí přednesené zprávy o činnosti regionálních poboček a kolektivních členů (pobočky Hradec Králové, Pekařovy společnosti Českého ráje, Asociace učitelů dějepisu, Společnosti Edvarda Beneše a Unie Comenius).

Zapsala: Marie Ryantová
tajemnice SH ČR

Zpráva o činnosti Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872) od posledního valného shromáždění (září 2002)

Ve vývoji Sdružení nedošlo za uplynulé období k závažnějším strukturálním změnám. SH ČR nadále naplňovalo svůj základní programový cíl: rozvíjet historické vědy, popularizovat je a působit na vytváření historického vědomí, nadále úspěšně spolupracovalo s nejrůznějšími historickými pracovišti – s vědeckými ústavy, vysokými školami, muzei a archivy (doma i v zahraničí), podporovalo činnost svých regionálních poboček a kolektivních členů a vydávalo svůj časopis - *Zpravodaj Historického klubu*.

Přehled výsledků práce SH ČR

1. Regionální pobočky a kolektivní členové SH ČR, spolupráce s partnerskými organizacemi

Sdružení má tři regionální pobočky - v Hradci Králové, v Opavě a v Pardubicích, svou činnost zahájila i nová pobočka v Olomouci. V rámci poboček se rozvíjela bohatá činnost, pobočky pořádaly či se spolupodílely ve svých místech na pořádání odborných konferencí, přednášek, besed, výstav, pracovních seminářů či soutěží studentů. Potvrdilo se opět, že trvalá existence a úspěšné působení poboček závisí především na organizačních schopnostech a na osobním příkladu předních badatelů či organizátorů vlastivědné práce v mimopražských kulturních centrech.

Pokračovala spolupráce SH ČR s příbuznými společnostmi - s Maticí moravskou či s Jihočeskou obcí historickou, a zejména pak zájmové propojení s partnerskými organizacemi - s kolektivními členy Sdružení historiků, které mají sice specifické zaměření, ale ve vztahu k výzkumu a popularizaci dějin sledují obdobné cíle jako SH ČR. Jedná se o Asociaci učitelů dějepisu, o Pekařovu společnost Českého ráje, o Společnost Edvarda Beneše, o Společnost pro hospodářské a sociální dějiny a o Unii Comenius. Úspěšně se rozvíjela a pokračovala především úzká součinnost s Asociací

učitelů dějepisu (ASUD), zaměřená na péči o úroveň výuky dějepisu na základních a středních školách. Nově byla navázána výraznější spolupráce s Českou archivní společností, zejména v otázkách projednávání návrhu nového zákona o archivnictví a spisové službě.

2. Otázky výuky dějepisu, zákon o archivnictví

Zejména v průběhu minulého roku se projevil dva výrazné problémy, důležité pro zkoumání minulosti i samo utváření a rozvoj historického vědomí v zemi, které bylo třeba řešit. Prvním, již dlouhodobým problémem, jsou otázky výuky dějepisu, kde SH ČR postupovalo v úzké součinnosti s ASUD. Předmětem výhrad se staly především nové rámcové vzdělávací programy, které začalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy připravovat v jinak pozitivní snaze zrušit rigidní osnovy a přiblížit žákům problémy v jejich propojenosti, které by však ve svých důsledcích mohly vést i ke zrušení dějepisu na základních a středních školách. V praxi by tyto přístupy nejen otevřely prostor neodborné výuce, ale mohly by přivodit také destrukci dějepisných oborů a ohrozit výuku a výchovu odborně i pedagogicky zdatných učitelů dějepisu, následně by se tyto skutečnosti projevil v proměně obecného historického vědomí s mnoha dalšími nedozírnými důsledky. Již v dubnu 2003 se proto výbor SH ČR připojil k iniciativě prof. Zdeňka Beneše (FF UK) a prof. Petra Čorneje (PedF UK) nazvané „Slovo k dějepisu“, kterou následně podpořily desítky dalších historiků. Mezitím probíhala četná jednání zástupců ASUD s ministryní školství, jejím náměstkem J. Müllnerem a poradcem M. Profantem. V září bylo vypracováno „Prohlášení k výuce dějepisu“ (prof. Čornej), které se stalo výchozím materiálem tiskové konference, uspořádané v Akademii věd ČR 14. 10. 2003. Táž konference byla uspořádána i k druhému výraznému problému, jakým se stal návrh nového zákona o archivnictví a spisové službě, který byl z různých důvodů nevyhovující, mj. vzhledem k tomu, že by na jeho základě mohlo dojít k výraznému omezení možnosti historického bádání v oblasti nejnovějších dějin (např. studia materiálů z období nacistické okupace či komunistické totality). Předseda SH ČR proto zaslal dopisy premiéru V. Špidlovi, předsedovi Senátu P. Pithartovi a místopředsedovi vlády P. Marešovi, které však nepřinesly výraznější výsledky, a sepsal stanovisko k návrhu zákona. Také toto stanovisko se stalo předmětem jednání zmíněné tiskové konference, díky níž se podařilo na oba problémy upozornit i širší veřejnost. Současně byl připraven text „Petice 17. listopadu“, věnované oběma problémům, kterou podepsalo 2557 osob, podpory se jí dostalo i od zahraničních kolegů. Petice byla 10. prosince 2003 odevzdána do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a postoupena jejímu petičnímu výboru.

Pro oba závažné problémy pak výbor SH ČR sestavil dvě pracovní skupiny. První z nich, věnovaná otázkám archivního zákona, postupovala v úzké součinnosti s doc. Ledvinkou (AMP) jakožto předsedou Vědecké archivní rady, s Českou archivní společností a se zástupci dalších institucí, výbor SH ČR v ní zastupovali prof. Pešek (současně za ČNKH), doc. Kocian (současně za ÚSD) a dr. Ryantová

(současně za ČAS). Jednání této široké skupiny bylo úspěšné, podařilo se dosáhnout přijatelného kompromisu v návrzích na změny řady ustanovení zákona a zákon byl nakonec s většinou těchto změn přijat. Velká zásluha za konečný úspěch celé záležitosti přísluší především doc. Ledvinkovi, jemuž výbor SH ČR vyslovil své poděkování.

Druhá pracovní skupina byla vytvořena pro otázky výuky dějepisu, jejími členy se stali dr. Mandelová (ASUD), prof. Čornej (Pedagogická fakulta UK), dr. Šebek (Historický ústav AV ČR), dr. Nosková (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR) a prof. Vorel (Universita Pardubice a Východočeské muzeum Pardubice, současně i jako zástupce výboru SH ČR).

3. Péče o začínající historiky

Nadále pokračovala a dále se rozvíjela podpora mladých a začínajících historiků. Jednou z forem je každoroční ohodnocení nejlepších prací mladých badatelů. Také v letech 2002 a 2003 udělili zástupci výboru SH ČR Cenu Josefa Šusty, která je věnována autorům nejzdařilejších prací, přihlášených do celostátní Studentské vědecké soutěže HISTORIE: v roce 2002 získal Cenu Josefa Šusty Přemysl Bar (Filosofická fakulta Masarykovy university v Brně) za práci *M. Štěpán z Pálče a jeho zápas o církev*, v minulém roce byla oceněna práce Petra Černikovského (Katedra historie Filosofické fakulty University Palackého v Olomouci) *Raně novověké poddanské město jako vrchnost. Náchod a jeho venkovské zázemí v 15. – 17. století*. V nejbližší době bude udělena Cena Josefa Šusty již popáté. Vedle této již zavedené ceny udělil výbor SH ČR společně s výborem Pekařovy společnosti Českého ráje poprvé v roce 2002 Cenu Josefa Pekaře pro vědecky činné absolventy studia historie do 35 let. První držitelkou ceny se stala Marie Koldinská za práci *Každodennost renesančního aristokrata* (Praha 2001), v loňském roce byl oceněn Pavel Král a jeho kniha *Mezi životem a smrtí. Testamenty české šlechty mezi léty 1550 – 1650* (České Budějovice 2002). Vítězem letošního ročníku se stal Mgr. Ondřej Jakubec, Ph.D., z Filosofické fakulty University Palackého v Olomouci s prací *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby: Umělecké objednávky biskupů v letech 1553 - 1598*.

Kromě toho začalo SH ČR pořádat také setkání doktorandů, kteří by se mohli vzájemně poznat a představit své projekty a případně rozvinout další kontakty a spolupráci. První setkání, které se konalo v dubnu 2003 (16. 4.), bylo věnováno doktorandům zabývajících se raným novověkem, zúčastnilo se jej celkem 14 doktorandů ze sedmi nejrůznějších historických pracovišť v Čechách i na Moravě, resp. ve Slezsku. (Zastoupena byla Filosofická fakulta UK a Fakulta humanitních studií UK v Praze, Filosofická fakulta University Palackého v Olomouci, Filosofická fakulta Masarykovy university v Brně, Historický ústav Jihočeské university v Českých Budějovicích, Ústav historických věd University v Hradci Králové, Ústav historie a muzeologie Filosoficko-přírodovědné fakulty Opavské univerzity a Fakulta architektury ČVUT v Praze.) Druhé setkání doktorandů, věnované 19. a 20. století,

se konalo 26. 11. 2003, tentokrát ovšem s menším zájmem – zúčastnili se čtyři doktorandi (z Filosofické fakulty UK, z Masarykovy university a Opavské university). Zvláště první setkání se setkalo s velice pozitivním ohlasem a jeho účastníci projevíli zájem o další podobné akce, proto bylo na jaře 2004 uspořádáno setkání další a v jejich pořádání by se mělo dále pokračovat.

4. Publikační činnost

SH ČR nadále vydávalo *Zpravodaj Historického klubu*, který ve svých standardních rubrikách přináší základní informace o dění v historické obci, o činnosti SH ČR, recenze knih, články a řadu dalších materiálů. Číslo 1/2003 obsahuje např. text přednášky mezitím zemřelého prof. Havránka o průběhu květnového povstání v Praze na Hanspaulce, dále některé polemiky, různé zprávy o činnosti SH ČR a o dění v historické obci, pokračování ankety o deset nejlepších historických knih, zpráva o činnosti ASUD, recenze, články k jubileím členů či nekrology. Jako samostatné materiály byly publikovány také připomínky k vládnímu návrhu zákona o archivnictví a spisové službě (a dopis předsedovi vlády V. Špidlovi v této záležitosti), prohlášení „Slovo k dějepisu“, stanovisko pracovníků Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR o postavení historie ve všeobecném vzdělávání nebo text „Petice 17. listopadu“. Do č. 2/2003 bylo rozhodnuto zařadit rejstřík ke všem dosavadním ročníkům *Zpravodaje*. Číslo 1/2004 je v tisku, dokončuje se příprava č. 2, kde bude mj. otištěna vítězná práce loňského ročníku Ceny Josefa Šusty.

Na konci roku 2002 vydalo SH ČR společně s Historickým ústavem AV ČR publikaci *Historikův adresář*, obsahující důležité adresy (včetně telefonních a e-mailových spojení, příp. odkazů na internetové stránky) základních domácích historických pracovišť na vysokých školách a v Akademii věd, muzeí a archivů včetně adres důležitých komitétů a sdružení. Publikace byla prostřednictvím firmy Kosmas dodána do širší distribuce.

Za spolupráce SH ČR (svolení s publikováním textů ze *Zpravodaje*) byla v roce 2003 vydána publikace o J. Hanzalovi od dr. Čelovského. Výbor SH ČR souhlasil s poskytnutím autorských práv Matici české, která se chystá vydat životopis F. Palackého od J. Pekaře.

5. Přednášková činnost

V roce 2003 pokračovaly přednášky v Národním muzeu: byl zahájen přednáškový cyklus, věnovaný českým panovníkům, který získal značný zájem veřejnosti. Během roku 2003 zazněly přednášky prof. Šmahela o Jiřím z Poděbrad (15. 1.), prof. Hlaváčka o Václavu IV. (19. 2.), doc. Vorla o Maxmiliánovi II. (19. 3.), prof. Peška o Ferdinandovi I. (16. 4.), Mgr. Vokáčové o Karlu VI. (21. 5.), na podzim přednášky prof. Peška o Karlu V. (15. 10.), doc. Bobkové o Janu Lucemburském (19. 11.) a prof. Pánka o Friedrichu Falckém (17. 12.). V letošním roce zatím přednášel prof. Čornej o Zikmundovi Lucemburském (21. 1.), dr. Rak o Františku Josefu I. (18. 2.), dr. Šimek o Rudolfovi II. (17. 3.), dr. Mikulec o Leo-

poldovi I. (21. 4.) a doc. Vlnas o Josefovi I. (19. 5.). Všechny přednášky, které zatím zazněly, byly bohatě navštěvovány. V podzimním cyklu přednášky pokračují, dnes jste mohli vyslechnout přednášku prof. Čorneje o Vladislavu Jagellonském, následovat bude (15. 12.) přednáška dr. Hojdy o Ferdinandovi III. V současné době je zajištěn i celý jarní cyklus roku 2005 a předběžně je dojednáván cyklus podzimní, kde se ještě počítá se stávajícím tématem. Výbor se rozhodl zajistit vydání přednášek tiskem v samostatném sborníku, v současné době jsou postupně shromažďovány jednotlivé příspěvky. Pozvánky na přednášky začaly být rozesílány nejen klasickou poštou, ale i e-mailem.

6. Tematické exkurze

V roce 2003 se tradiční tematická exkurze nekonala, v letošním roce byla ve dnech 19. – 20. června uspořádána exkurze na jižní Moravu s názvem „Tisíciletí na moravsko-rakouské hranici“. Její účastníci navštívili Vranov nad Dyjí, Znojmo, klášter Louku, renesanční mlýn ve Slupi, zámek v Jaroslavicích, Hrušovany nad Jevišovkou, Mikulov, Lednice, Valtice, Pohansko a Mikulčice. O zajištění programu a ubytování se zasloužil dr. Knoz s dr. Svobodou z Mikulova, organizačně byla exkurze zajištěna díky doc. Kocianovi.

Marie Ryantová

Zpráva o hospodaření SH ČR v období od 1. 7. 2002 do 31. 10. 2004

2002 1. 7. – 31. 12.

Zůstatek na účtu ČS k 30. 6. 2002 činil 126 135,77 Kč – hotovost v pokladně byla 945,70 Kč

Příjmy:

Členské příspěvky	51 048,31
Úroky	337,47
Ostatní příjmy (publikace, sborník, exkurze)	4 750,00

Příjmy celkem..... 56 135,78 Kč

Výdaje:

Provozní režie	17 642,90
Služby	115 591,20
Cestovné (exkurze)	9 500,00
Ostatní osobní náklady (dohody o provedení práce)	32 120,00
Bankovní poplatky	1 628,30

Výdaje celkem .....176 482,40 Kč

2003 1. 1. – 31. 12.

Zůstatek na účtu ČS k 1. 1. 2003 činil 6 698,55 Kč – hotovost v pokladně byla 36,20 Kč

Příjmy:

Členské příspěvky	53 920,00
Dotace: Příspěvek RVS na projekt (Zpravodaj HK).....	70 000,00
Ostatní příjmy (publikace, sborník, exkurze)	12 994,28
Úroky	0,00
Příjmy celkem	143 649,13 Kč

Výdaje:

Provozní režie	17 783,20
Služby	54 748,00
Ostatní osobní náklady (dohody o provedení práce)	38 460,00
Bankovní poplatky	2 352,00

Výdaje celkem ..... 113 343,20 Kč

2004 1. 1. – 31. 10.

Zůstatek na účtu ČS k 1. 1. 2004 činil 19 374,33 Kč – hotovost v pokladně byla 10 931,60 Kč

Příjmy:

Členské příspěvky	40 250,00
Dotace: Příspěvek RVS na projekt (Zpravodaj HK).....	70 000,00
Úroky	263,58
Ostatní příjmy (publikace, sborník, exkurze)	3 680,00
Příjmy celkem	144 499,51 Kč

Výdaje:

Provozní režie	18 811,40
Služby	0,00
Cestovné (exkurze)	9 720,00
Ostatní osobní náklady (dohody o provedení práce)	5 202,00
Bankovní poplatky	1 624,00
Výdaje celkem	35 357,40

Zůstatek k 31. 10. 2004 na účtu ČS a na hotovosti v pokladně činil 109 142,11 Kč

Dne 30. 10. 2003 provedl kontrolní odbor Akademie věd ČR kontrolu použití dotace ze státního rozpočtu za rok 2002 – finanční prostředky byly čerpány v souladu se zásadami pro poskytování dotací.

Eduard Šimek

Zpráva revizní komise

Revizní komise ve složení Věra Němečková a Eva Šmilauerová (Marta Hradilová je omluvena, je na mateřské dovolené) provedla dne 12. listopadu 2004 kontrolu hospodaření s finančními prostředky Sdružení historiků ČR za období od 1. 7. 2002 do 31. 10. 2004. Komise porovnála účetní doklady a výpisy z banky se zápisy v pokladním deníku a neshledala žádné závady.

S příjmy a výdaji SH ČR od počátku roku 2002 do konce října 2004 jste byli právě seznámeni ve zprávě o hospodaření SH ČR. Víte, že k hlavním příjmům Sdružení patří členské příspěvky a revizní komise se proto také při každé revizi zajímá o platební morálku členů. Musí i letos konstatovat, že se tato platební morálka nelepší, ba právě naopak. V letošním roce do 31. 10. splnilo tuto členskou povinnost jen 215 členů, což při celkovém počtu 674 členů Sdružení historiků představuje jen necelých 32 % (přesně 31,89 %). Byla ještě nedávno doba, kdy platila aspoň polovina členů. Apelujeme tedy z tohoto místa na všechny přítomné, kteří ještě nesplnili tuto povinnost, aby tak učinili ještě do konce roku. Chtěla bych se rovněž zmínit o novince, že totiž evidence členů SH neexistuje jen ve formě kartotéky jako dříve, ale také ve formě počítačové databáze.

Revizní komise též pravidelně sledovala zápisy ze schůzí výboru SH ČR, který se schází pravidelně každý měsíc kromě období prázdnin.

Eva Šmilauerová

Vyhlášení vítězné práce soutěže o Cenu Josefa Pekaře za rok 2004

Dne 13. října 2004 se sešla v Praze z pověření výboru SH ČR a výboru Pekařovy společnosti Českého ráje hodnotící komise ve složení - prof. Jiří Pešek, dr. Jiří Kocián a dr. Karol Bílek (prof. Hlaváček se omluvil), aby posoudila monografie mladých historiček a historiků (do 35 let) přihlášené do 3. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře, jejíž uzávěrka byla 31. května 2004.

Do 3. ročníku soutěže bylo řádně přihlášeno k uvedenému termínu sedm prací:

Pavel Fojtík, *Stoletá historie nymburského gymnázia s přihlédnutím k širším souvislostem českého středního školství (1903-2003)* : Gymnázium v Nymburce 1903-2003. Gymnázium Nymburk 2003, 256 s.

Ondřej Halama, *Otázka svatých v české reformaci : Její proměny od doby Karla IV. Do doby České konfese*. Brno 2002, 240 s.

Josef Hrdlička, *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*. České Budějovice 2003, 326 s.

Ondřej Jakubec, *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby: Umělecké objednávky biskupů v letech 1533-1598*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003, 474 s.

Pavel Krafl, *Synody a statuta olomoucké diecéze období středověku*. Historický ústav AV ČR, Praha 2003, 274 s.

Lenka Veselá-Prudková, *Židé a česká společnost v zrcadle literatury : Od středověku k počátkům emancipace*. Nakladatelství Lidových novin, Praha 2003, 156 s.

Iva Tycová, *Obec Vojkovice*. Břeclav 2003, 98 s.

Komise konstatovala, že všechny přihlášené práce splnily formální předpoklady pro zařazení do soutěže a byly požadované kvality, tak, jak vyžaduje Statut Ceny Josefa Pekaře.

Po projednání a vyhodnocení přihlášených publikací komise rozhodla o následujícím pořadí:

Na prvním místě skončila a vítěznou prací 3. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře se stala kniha Ondřeje Jakubce *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby: Umělecké objednávky biskupů v letech 1533-1598*. Komise rozhodla vyhlásit i pořadí na druhém a třetím místě:

Jako druhá v pořadí byla vyhlášena kniha Lenky Veselé-Prudkové *Židé a česká společnost v zrcadle literatury : Od středověku k počátkům emancipace*;

jako třetí v pořadí byly vyhlášeny společně dvě knihy - Josefa Hrdličky *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova* a Pavla Krafla *Synody a statuta olomoucké diecéze období středověku*.

Hodnotící komise jednomyslně konstatovala, že o vítězné práci rozhodlo zajímavé téma, které je v širším diskursu v evropské historiografii středověku i raného novověku, a báze širokého materiálového základu práce.

Zápis o jednání hodnotící komise bude předán na prosincové výborové schůzi SH ČR (2004) tajemnici výboru dr. Ryantové a zástupci Pekařovy společnosti Českého ráje jako spolupořadatelé soutěže.

Autorům vyhodnocených prací i dalším účastníkům 3. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře zašle výbor SH ČR dopis o výsledcích letošního ročníku soutěže a děkuje jim za účast v soutěži.

Jiří Pešek

Regionální pobočka SH ČR v Hradci Králové v letech 2003-2004

V posledních dvou volebních obdobích (1998-2004) pracoval výbor pobočky v jedenáctičlenné sestavě navíc doplněný pěti náhradníky. Funkce náhradníků byla ale výroční valnou hromadou 3. dubna 2004 zrušena a došlo také k zásadní změně ve vedení pobočky – dosavadní předseda doc. Ondřej Felcman se rozhodl již nekandidovat a po volbě nového výboru valnou hromadou se předsedou pobočky stal dosavadní místopředseda Mgr. Jan Morávek. Od založení pobočky v listopadu 1991 se stalo dobrým zvykem, že každá valná hromada začíná odbornou přednáškou. V roce 2003 dr. Dana Musilová proslovila přednášku *Výživa a zásobování v letech 1939–1945*, na poslední valné hromadě 3. dubna 2004 doc. Felcman svou přednášku *Erb dynastie Poděbradů a jeho proměny* věnoval heraldické problematice spojené s knížaty minsterberskými, potomky husitského krále. Také tato témata vyvolala diskusi zúčastněných, na první reagovali zejména pamětníci, kteří nacistickou okupaci prožili v dětském věku. Výbor pobočky se mimo prázdnin schází v pravidelných měsíčních intervalech, výjimkou byl zimní semestr roku 2004, kdy se z důvodu časového zaneprázdnění předsedy výbor sešel pouze jednou. Pobočka má asi 40 platících členů a přes dvě desítky členů studentského odboru.

Pravidelnou náplní naší činnosti jsou dvoudenní Letní školy historiků (LŠH), které každoročně pořádáme pro učitele a další zájemce vždy v posledním srpnovém týdnu. Velmi se osvědčil systém rozdělení LŠH do dvou bloků, z nichž jeden je monotematický. V roce 2003 bylo tématem tohoto bloku východočeské husitství, v rámci kterého vystoupil například prof. Petr Čornej s přednáškou *Poslední rok Jana Žižky z Trocnova*. Mimo tento blok byl velmi zajímavý referát Mgr. Olgy Hartmanové *Budní hospodářství v Krkonoších očima archeologa*. Velký zájem i rozporuplný ohlas vyvolal příspěvek doc. Broklové *Neznalost nebo cynismus ve výkladu dějin první Československé republiky?* Ten ostatně spolurozhodl o výběru tématu monotematického bloku následující LŠH 2004. Stal se jím Edvard Beneš, o němž z různých zorných úhlů promluvili tři pracovníci (E. Broklová, R. Vašek a M. Pehr) z Masarykova ústavu AV ČR a jeden (V. Smetana) z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. Na stejné LŠH vedle zmíněného monotematického bloku zazněla skupina příspěvků pod souhrnným názvem *Interaktivní programy pro děti a mládež v muzeích a galeriích Královehradeckého kraje*, které ocenili především přítomní pedagogové základních i středních škol. (Musíme konstatovat, že návštěvnost uvedených kulturních zařízení to zatím bohužel pozitivně neovlivnilo.)

Tradičně je bohatá publikační a ediční činnost naší pobočky, která spolu s Ústavem historických věd Pedagogické fakulty Univerzity Hradec Králové vydává Východočeské listy historické (VLH) a *Dissertationes historicae* (DH). Dvojčíslo VLH vychází pravidelně každý rok jako sborník příspěvků, DH získalo ráz v zásadě monografický. V roce 2003 a 2004 vyšla dvě dvojčísla VLH 19-20 a 21-22, poslední jako pocta doc. Františku Musilovi u příležitosti jeho pětadesátin. Navíc v roce 2004 vyšel devátý svazek DH jako monografie *Ve službách ministerstva*

vnitru, v níž se Mgr. Lucie Jarkovská zabývá osobou JUDr. Jana Chudoby, policejního ředitele v Náchodě za nacistické okupace a jeho aktivitami v odboji.

Při regionální pobočce Sdružení historiků ČR v Hradci Králové vyvíjí vlastní bohatou činnost studentský odbor (předseda Jan Havel) a učitelský odbor v Hradci Králové vedený dr. Miroslavem Kudyvejsem.

Ladislav Hladký - Petr Landr

Zpráva o činnosti Pekařovy společnosti Českého ráje za rok 2004

Pekařova společnost Českého ráje je kolektivním členem Sdružení historiků od počátku své existence po obnovení činnosti v roce 1990. Má stále kolem 100 členů a sídlí v Turnově.

Činnost v posledním roce pokračovala v osvědčených tradicích. Největší ohlas měla jako vždy vědecká konference. Ta letošní se konala v Jičíně a byla věnována světoznámému spisovateli, jičínskému rodáku Karlu Krausovi. Uspořádali jsme ji s několika dalšími institucemi a kromě českých zájemců se jí aktivně zúčastnili vědci z Německa, Rakouska, Francie a USA. Konference měla i odpovídající společenskou úroveň a radostné je, že na ní vystoupily se svými referáty i členky historického kroužku jičínského gymnázia. Neméně radostné je, že texty všech vystoupení vyjdou ve sborníku, který už je v tisku.

Publikační činnost je další výraznou stránkou naší práce. Opět zde spolupracujeme s dalšími subjekty, zvláště se Státním okresním archivem Semily. Výsledkem odpovědné práce hlavního redaktora PhDr. Ivo Navrátila je každoroční sborník *Z českého ráje a Podkrkonoší* - letos vyšel již 16. ročník, a pravidelná Supplementa tohoto sborníku - v tomto roce dostali čtenáři do rukou již 8. svazek s materiály z naší loňské vědecké konference věnované 100. výročí úmrtí Františka Ladislava Riegra.

Pravidelná výroční valná hromada bývá střídavě v Turnově a v Jičíně. Bývá obohacena odbornou přednáškou, letos tak hovořil PhDr. Bohumil Jiroušek o vztahu Josefa Pekaře a Antonína Rezka.

Naše dobré jméno podtrhla i spolupráce se Sdružením historiků při každoročním vyhlášení ceny Josefa Pekaře pro odměnění významných prací mladých historiků do 35 let. Přispíváme polovinou finanční částky a jednou za dva roky zajišťujeme předání této ceny na naší valné hromadě. Letos tomu tak bylo v Jičíně.

V letošním roce došlo také na základě iniciativy z řad členů k obohacení činnosti o odborné vlastivědné exkurze. Konaly se dvě, první do Mladé Boleslavi a okolí (s návštěvou muzea, archivu a několika památek), druhá do Podkrkonoší s obdobnou náplní. Zásahu o úspěch těchto akcí měli zvláště manželé Benešovi, dr. Navrátil a dr. Luštinec.

V příštím roce chceme pokračovat ve všech těchto odvětvích naší činnosti, zvláště vás chci pozvat na vědeckou konferenci věnovanou tentokrát ruralismu a ruralistům. Bude v dubnu v Sedmihorkách.

Karol Bílek

Zpráva o činnosti ASUD a o současné situaci v dějepisné výuce v rámci připravované reformy školství pro plenární zasedání sdružení historiků v NM dne 18. 11. 2004

Vážení členové Historického klubu,

od doby, kdy se učitelský odbor HK transformoval v občanské sdružení ASUD, tj. od roku 1995, kdy se stal kolektivním členem SH, jsme více méně pravidelně přispívali do Zpravodaje HK a informovali členy SH o naší činnosti na plenárních jednáních. Domníváme se, že ti z členů SH, kteří se o školní dějepis zajímají, mají proto o činnosti ASUD bližší představu. Od minulého valného shromáždění pokračovala ve stejném duchu a šíři, v sále NM jsme uspořádali pět vzdělávacích seminářů; po tématech o problematice dějin světa ve 20. století následoval dosud neukončený cyklus z dějin české státnosti. Přednášeli na nich a na otázky učitelů odpovídali další přední historici z několika ústavů a fakult. Akce byly vždy spojeny s polodenními historickými exkurzemi nebo návštěvami aktuálních výstav. Dále jsme organizovali pět celodenních exkurzí do zajímavých, ale méně známých míst a objektů. Delegátka ASUD se účastnila plenárních zasedání mezinárodní asociace učitelů dějepisu v roce 2003 v Bologni a v roce 2004 v Cardiffu. Vydali jsme šestý a sedmý sborník; byly zaměřeny na metodické zkušenosti a na témata z dějin 20. století. Ankety a diskuse na seminářích a valných hromadách potvrzují, že učitelé dějepisu činnost ASUD vítají a podporují. To je ta pozitivní stránka naší činnosti.

Pro další část této zprávy se omlouváme za chmurný tón. Jde o druhou oblast činnosti ASUD podle jejích stanov – o prosazování zájmů výuky dějepisu a utváření historického vědomí mladé generace. Informace o aktivitách předchozích let v této oblasti, některých ve spolupráci s výborem SH ČR, jsou obsaženy v jednom z posledních Zpravodajů HK. Nejdále došel Otevřený dopis výboru ASUD a SH ČR s veřejným slyšením členů předchozího výboru SH ČR a členů ASUD v senátu a s několika pořady v rozhlase a televizi v roce 2000. Od té doby nemáme důvod ke spokojenosti.

Zásadním problémem byla a je reforma českého školství, která má důsledky pro výuku dějepisu. V této oblasti se od roku 2000 nepodařilo nic. Po projednání v plénu členů odmítl náš výbor v roce 2001 1. verzi Rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání – RVP ZV (druhá verze RVP z roku 2002 nebyla zveřejněna). V roce 2003 jsme se pokusili vyjádřit své obavy v prohlášení *Nechceme další Bílou horu, tentokrát ve vzdělávání*. V roce 2003 jsme odmítli návrh RVP

pro gymnázia, v dubnu 2004 3. verzi RVP pro ZŠ. Podporu nám vyjádřila jediné vědecká rada HÚ. Akce historiků – *Slovo k dějepisu, Petice 17. listopadu 2003* a tisková konference k tiskovému zákonu a dějepisu v říjnu 2003 se soustředily na nebezpečí integrace D + OV, což přináší možnost nežádoucích změn systému vysokoškolského studia s aprobací pro výuku dějepisné problematiky na základních i středních školách. Stejně jako naše připomínky k návrhům MŠMT ani akce akademické obce *Slovo k dějepisu z jara 2003* a *Petice 17. listopadu 2003* neměly žádný výsledek. ASUD pocítila odezvu v odsouzení své činnosti koncem roku 2003 úředníky MŠMT v tisku a v dubnu 2004 v odmítnutí žádosti o státní dotaci na rok 2004. Třetího semináře v Telči v září 2004 jsme se neúčastnili, neboť jsme byli požádáni, abychom cestu, ubytování i stravování našeho druhého zástupce sami zaplatili.

Jaká je současná situace? Na základě zkušenosti a znalosti současného stavu výuky na školách a vědomi si vážnosti situace jsme se v říjnu t.r. rozhodli informovat historiky o tom, co ze současného neutěšeného stavu bude pokračovat nebo se ještě zhorší. V několika bodech jsme je začlenili do Dopisu českým historikům, který jsme poslali na nám dostupné e-mailové adresy spolu s dokumenty – třemi verzemi RVP ZV z let 2001–2004 (dalším zájemcům, kteří nám dají e-mailové adresy, je pošleme).

a/ Jde o časový prostor pro dějepis na základních i středních školách – nejmenší v Evropě. V nových učebních plánech se ještě může zmenšit, např. povinný dějepis na gymnáziích v učebním plánu končí již ve druhém ročníku (do 3. nebo 4. ročníku může dějepis dle svého uvážení zařadit ředitel školy).

b/ Dějepis nadále nepatří mezi předměty státní maturity, stále je školám ač ne nařízena, přesto nabídnuta integrace dějepisu s občanskou výchovou a o poměru obou předmětů – rozdělení 12 hodin pro oba předměty na ZŠ na 4 roky – rozhodují ředitelé.

c/ Za 15 let se Historickému klubu a později Sdružení historiků ČR nepodařilo prosadit vznik pracovní skupiny pro nový koncept dějepisu. V současné době v dokumentu zpracovaném VÚP jsou cíle a témata předmětu pro 4 roky v RVP ZV sepsána ve vágních heslech na 40 řádcích, tři stránky má i další dokument – RVP dějepisu pro gymnázia. Celý obsah si má vytvořit každá škola sama ve svém ŠVP – ať tam učí Komenský, maturant neúspěšný při přijetí na VŠ nebo učitel jiné aprobace. Pro každý předmět byl slibován podrobný manuál, ten však podle posledních informací má mít docela jiný obsah a strukturu. Domníváme se, že se nerozlišuje koncepce historie ve škole a obsah dějepisného vzdělání Čecha / Evropana, což považujeme za úkol historiků a didaktiků, na straně jedné, a to, jakým způsobem a jakými prostředky má učitel obsah přiblížit, zpřístupnit, vysvětlit a získat pro poznání minulosti žáky, jak je motivovat, na straně druhé.

d/ Návrhy a obsah reformy nebyly dostatečně ověřeny. Z 56 pilotních škol jako předvoje ostatních zbylo nakonec 15. Na naši žádost jsme dostali jen jediný zpracovaný ŠVP – ostatní školy se buď neozvaly nebo nám materiály odmítly poskytnout s poukazem na to, že nejsou hotové (po více než dvou letech přípravy) nebo že jsou

jejich autorským dílem, a tedy majetkem školy. Jeden je zveřejněn na webové stránce školy. Jakékoliv výsledky ověřování nejsou nikde k dispozici. Výsledkem tzv. veřejné diskuse o 3. verzi RVP je jedna upravená věta o třicetileté válce. Za 4 roky má dějepis ve VÚP na starosti již 4. pracovník.

e/ Kvalita učitelů, kteří v těchto letech mohou učit a také vyučují dějepis, je neuspokojivá. Až třetina nemá historické vzdělání, jen malá část učitelů dějepisu má ochotu nebo příležitost se dále vzdělávat na několika letních školách, akcích zbylých PC nebo našich seminářích. Účastníky těchto akcí odhadujeme na 400–500 z několika tisíc škol. Někteří naši členové si dokonce účast na našich seminářích a exkurzích sami platí. Navíc je po roce 1990 nedostatečná příprava učitelů dějepisu po metodické stránce – to se však netýká jen dějepisu. Nemůžeme přijmout paušální odsuzování učitelů z nekvalitní práce, bez znalosti skutečné situace a podmínek na školách.

f/ Nejhorší podmínky jsou ve srovnání s jinými zeměmi pro výuku dějin 20. století. Nehledě na často jednodinový dějepis v 9. třídě a ukončení výuky povinného dějepisu ve 3. ročníku na mnoha gymnáziích, jsou nedostatečné i pomůcky. Na rozdíl od jiných států s nepřehlednou nabídkou, u nás kromě učebnic, dvou atlasů a souboru dokumentů HÚ k českým dějinám z roku 1991 nebyly vydány žádné nové pomůcky – nástěnné mapy, didakticky zpracované dokumentární filmy, tištěné nebo zvukové dokumenty, kompendia z obsáhlé a učitelům většinou nedostupné odborné literatury vydané po roce 1990, metodické příručky, materiály k využití na zpětném projektoru a dalších typech přístrojů moderní audiovizuální techniky atd.

Je nutno zmínit se i o těch, kdo podporují a prosazují novou reformu: je to asociace ředitelů gymnázií hájící značné rozšíření svých kompetencí, učitelé, kteří se považují za schopné dokonale zvládnout tematiku bádání několika historických ústavů od vzniku člověka ke vstupu ČR do EU, několik ambiciózních a na veřejnosti vystupujících ředitelů ZŠ zviditelňujících své školy, zastánci ultraliberálních přístupů naprosté svobody ve všem, tedy i v obsahu vzdělání, úředníci MŠMT a VÚP, kteří jsou kritizováni, že za 15 let nebyli schopni zpracovat novou koncepci vzdělání, snad i někteří nakladatelé, kteří by v integrovaných předmětech našli prostor pro vydávání nových učebnic, ti, jimž se nelíbí, že čeští žáci dosud byli vzdělanější než žáci a studenti jiných zemí; oslabení dějepisu si mohou přát i ti, kdo by rádi lépe ovládali o historii nepoučené a málo vzdělané obyvatelstvo – o trapných vystoupeních politiků prozrazujících historickou negramotnost lépe nemluvit.

V současné době nepříznivě působí i nekompetentní a zkreslující publicistické články, neinformovanost veřejnosti i přezíravý vztah nezasvěcených odborníků i laiků k učitelům, někdy označovaných za flákače. Obáváme se, že jsme vyčerpali své možnosti ovlivnit místo, postavení a podmínky dějepisné výuky v naší zemi. Za situace, kdy má být ještě oslabena naše činnost, jsou členové asociace vedoucími pracovníky MŠMT označováni za skupinu „ve své podstatě konzervativní, i když proklamují zájem o modernizaci.“ Obavy dle jejich slov „hraničí s podceňováním odbornosti vyučujících dějepisu“. MŠMT navíc oficiálně kritizuje ASUD za „pro-

sazování výsadního postavení dějepisu na úkor ostatních vyučovacích předmětů.“ Ani zájem a podpora ze strany historiků neukazuje na to, že by si ve větší míře uvědomovali důsledky, které zavedená reforma může mít na historické vědomí další generace. Bude snadné odpovědnost přenést na neschopné učitele. Jak jsme již uvedli v našich materiálech, v době, kdy nemáme možnost se účastnit významných diskusí a mezi dvaceti členy pracovní skupiny ustavené MŠMT v červnu 2004 pro dějepis máme jen jediného zástupce, nevidíme jinou možnost, než ty, jimž na kvalitě vzdělání českých žáků záleží, objektivně informovat o situaci na školách a nebezpečí, které vidíme.

Helena Mandelová

Společnost Edvarda Beneše v letech 2002-2004

Společnost Edvarda Beneše jako jeden z kolektivních členů Sdružení historiků České republiky (Historického klubu 1872) rozvíjela v tomto období činnost v několika směrech:

1) *Přednášky*: Pokračovaly pravidelné každoroční jarní a podzimní cykly popularizačních přednášek o rozmanitých aktuálních tématech moderních českých dějin. Tyto hojně navštěvované veřejné přednášky, na nichž se podílí řada specialistů z různých pražských (výjimečně i mimopražských) historických pracovišť, se již tradičně konají v aule Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Společnost Edvarda Beneše každý rok takto uspořádala po šesti přednáškách, z nichž čtyři se v roce 2004 - v souvislosti se 120. výročím Benešova narození - bezprostředně týkaly různých aspektů prezidentovy činnosti.

2) *Publikace*: Od roku 1992 vychází Knižnice Společnosti Edvarda Beneše, která v roce 2004 již přinesla svůj jubilejní 30. svazek. V Knižnici SEB jsou uveřejňovány menší soubory Benešových projevů a článků, archivní prameny, publicistické a vzpomínkové práce i popularizační historické publikace, z nichž ty nejžádanější byly vydány ve druhém, ve třetím, či dokonce ve čtvrtém vydání. V uplynulých třech letech tu vyšlo celkem šest nových publikací a jedna reedice (4. vyd. Peroutkovy úvahy *Byl Edvard Beneš vinen?*). Mezi těmito novými svazky lze nalézt např. reprint knihy Antonína Krejčího, nazvaný *Edvard Beneš a Sokol* (2002), rozsáhlou edici Benešových cirkulárních telegramů z let 1920-1935 (2002) či soubor pěti jeho závažných projevů z roku 1938 (2003). Pro členy je určen Bulletin Společnosti Edvarda Beneše, vydávaný od roku 1991. Vychází jednou ročně vždy v lednu a přináší kromě příspěvků o moderních dějinách také drobné edice pramenů, dopisy a zprávy členů, společensko-politické aktuality a informace o činnosti SEB. V období, o němž podáváme zprávu, vyšla čísla 15, 16 a 17.

3) *Cena Edvarda Beneše*: Společnost Edvarda Beneše se spolu s Radou města Sezimova Ústí od roku 1996 pravidelně každoročně účastní organizace a vyhodnocení vysokoškolské soutěže o Cenu Edvarda Beneše, neboť působí jako garant soutěžní

sekce Historie 20. století (srv. Zpravodaj Historického klubu 12, 2001, č. 2, s. 66-69). V dosavadních devíti ročnících této soutěže (1996-2004) bylo v soutěžní sekci Historie 20. století už oceněno celkem 39 hodnotných studentských soutěžních prací, z nichž nejméně šest prací - pokud je nám známo - již vyšlo knižně.

4) 120. *Výročí narození Edvarda Beneše*: Prezidentovo výročí v roce 2004 významně ovlivnilo publikační činnost i další veřejné aktivity Společnosti Edvarda Beneše. V Knihnici SEB byly při této příležitosti vydány tři nové publikace. První z nich je téměř bibliofilsky vypravený pamětní tisk s názvem *Jaroslav Seifert, Prezidentu Edvardu Benešovi* (sv. 29), jenž obsahuje čtyři Seifertovy příležitostné básně z let 1945 a 1948, inspirované osobností našeho druhého prezidenta. Komunistická cenzura od roku 1948 tyto verše nikdy nedovolila uveřejnit. Druhou publikací je *Bibliografie Edvarda Beneše* (sv. 27), jež eviduje knihy, brožury a drobné tisky vztahující se k Edvardu Benešovi z let 1913-2004 spolu s Benešovými knižními publikacemi z let 1936-2004. Jako třetí publikace pak vyšel sborníček *Odkaz Edvarda Beneše 2004* (sv. 30), jenž dokumentuje vzpomínkové akce, uspořádané k Benešovu výročí.

Společnost Edvarda Beneše se totiž autorsky a organizačně zúčastnila několika významných společensko-kulturních podniků, které připomněly 120. výročí narození spoluzakladatele našeho státu a jeho druhého prezidenta Edvarda Beneše. V tomto kontextu se můžeme zmínit již o semináři Edvard Beneš a česká státnost, jenž se konal 12. prosince 2003 v Senátu PČR pod záštitou jeho místopředsedy Mirka Topolánka, stejně jako můžeme připomenout seminář Spory o Edvarda Beneše, který uspořádal 15. dubna 2004 v Poslanecké sněmovně PČR její předseda Lubomír Zaorálek. Na 10. mezinárodním knižním veletrhu Svět knihy Praha se Společnost Edvarda Beneše spolu s pražským nakladatelstvím Naše vojsko 8. května 2004 také podílela na prezentaci nových vydání Benešových memoárových děl *Mnichovské dny* a *Paměti*. Její aktivní účast na vzpomínkových slavnostech k prezidentovu výročí, jež se konaly 23. května 2004 v Sezimově Ústí a 29. května 2004 v Kožlanech, vyvrcholila 28. května 2004 - ve výroční den Benešova narození - uspořádáním slavnostního večera v Míčovně Pražského hradu, v jehož průběhu vystoupili s projevy přední představitelé Poslanecké sněmovny a Senátu Parlamentu České republiky. Po jeho skončení se pak v blízkosti Černínského paláce na Lorentánském náměstí v Praze na Hradčanech konal další slavnostní akt, jímž bylo položení základního kamene k pomníku prezidenta Edvarda Beneše.

Společnost Edvarda Beneše jako dobrovolná nezisková občanská organizace se ve své činnosti může spoléhat pouze na obětavost, podporu a pomoc svých členů, popřípadě i dalších příznivců, neboť ze státních a jiných veřejných fondů nedostává na své aktivity žádné finanční prostředky.

Karel Novotný

Exkurze Tisíciletí na česko-rakouské hranici

Ve dnech 19. a 20. června 2004 uspořádalo Sdružení historiků České republiky zájezd s názvem Tisíciletí na česko-rakouské hranici, zaštitěný prof. Jiřím Peškem a doc. Jiřím Kocianem z Prahy a doc. Tomášem Knozem z Brna, jehož cílem bylo představit historikům různého zaměření i profesního zařazení důležité kulturní památky nalézající se v nejjihnější části Moravy. Trasa s počátkem nedaleko Vranovské přehrady, kopírující ve východním směru pomezí s Dolními Rakousy, však skýtala příležitost seznámit se nejen s výraznými příklady světské i duchovní architektury či celých urbanistických konceptů, ale i se zdejší specifickou krajinou, která z velké části náleží do systému území těšících se zvýšenému stupni ochrany ze strany státu.

Výchozím bodem cesty se stal zámek ve Vranově nad Dyjí, přestavovaný od konce 17. století díky iniciativě jeho tehdejších vlastníků, příslušníků šlechtického rodu Althanů, do podoby barokního sídla. Při jeho prohlídce byla největší pozornost věnována Sálu předků, na jehož příkladu lze dokumentovat, jak důležitá role při pokusu o apotézu vlastního rodu a vyjádření jeho historické úlohy byla v této době přiznávána výtvarnému umění.

Po krátké procházce městem Znojmem, představeným při této příležitosti ve funkci jedné z možných zastávek na česko-rakouské spojnici, následovala návštěva blízkého premonstrátského kláštera Louka. Jedná se o velkoryse navržený komplex, zahrnující mimo jiné kostel se zachovanou románskou kryptou, který se však ve svém celku netěší příliš dobrému technickému stavu. Část objektu, především jeho rozsáhlé sklepní prostory, v současnosti využívá znojemský vinařský závod.

Díky zastávce ve Slupi bylo možno navštívit památku představující ojedinělé doklad jedné z těch stránek historie, které se zcela běžně dotýkaly nejširších vrstev nejen zdejšího obyvatelstva. V tomto městečku se nalézá renesanční vodní mlýn, který byl počátkem 80. let 20. století upraven na expozici českého mlynářství.

Pro nepřízeň počasí bylo nutno ustoupit od bližší prohlídky zámku v Jaroslavicích, spjatého se stavitelskými aktivitami rodu Althanů, který je v současnosti běžné veřejnosti uzavřen, a vzdát se rovněž možnosti navštívit hrob slavného historika umění Maxe Dvořáka v Hrušovanech nad Jevišovkou. I přes tyto překážky se však podařilo absolvovat alespoň zběžnou návštěvu zámku v Drnholci, který však nenabízí klasickou expozici, a rovněž tamějšího kostela Nejsvětější Trojice od Františka Antonína Grimma, na jehož příkladu byla dokumentována odlišnost tendencí ovládajících sakrální architekturu vrcholného baroka v Čechách a na Moravě.

Program prvního dne exkurze byl završen návštěvou jednoho z mikulovských sklípků, která umožnila seznámit se alespoň částečně s dalším specifickým česko-rakouským pomezím. Představu o tom, jaké jsou pracovní podmínky badatelů zabývajících se dějinami zdejšího kraje, jak rozsáhlé fondy a sbírky mají k dispozi-

ci, si bylo možné vytvořit při prohlídce Státního okresního archivu Břeclav se sídlem v Mikulově, disponujícího mimo jiné kvalitně vybavenou restaurátorskou dílnou.

Při návštěvě Lednice a Valtic, dvou ohnisek rozsáhlého areálu, který představuje jeden z nejvýznamnějších uměleckokrajinářských komplexů v Evropě (dokládá to i jeho zařazení na seznam památek UNESCO), bylo možno alespoň částečně poznat principy, které v průběhu novověku řídily snahy jednoho z významných středoevropských rodů, v tomto případě Lichtenštejnů, ideálně urbanisticky ztvárnit svoji rezidenci.

Celá exkurze, završená návštěvou velkomoravského hradiště v Pohansku, představovala díky promyšlené koncepci a výborně fungujícímu organizačnímu zázemí úspěšný pokus o to, jak v poměrně krátké době podat vyvážený obraz o jednom z pohraničních regionů Moravy.

Jan Dvořák

Ustavující zasedání Komise regionální historie Moravy a Slezska Asociace muzeí a galerií ČR

Dne 22. září 2004 se v přednáškových prostorách Technického muzea v Brně uskutečnilo ustavující zasedání Komise regionální historie Moravy a Slezska Asociace muzeí a galerií ČR. Již řadu let se Komise scházela jako neoficiální fórum poskytující prostor pro konzultace a řešení aktuálních problémů odborné a muzejní práce a jako informační platforma sdružující odborné pracovníky – historiky široké škály muzeí a galerií Moravy a Slezska.

Potřeba kvalifikovaně komunikovat nejenom navzájem v rámci moravsko-slezského teritoria, ale především s Asociací muzeí a galerií ČR a potažmo patřičnými odbory Ministerstva kultury ČR vedla k nutnosti ustavit KRH AMG jako oficiální orgán a získat tak možnost zúčastňovat se diskusí týkajících se dalšího směřování sbírkotvorné, výstavně-prezentační a odborné práce v moravských a slezských muzeích a galeriích. Dalším podnětem byl také nebývalý zájem, který v posledních letech zasedání Komise provázel.

Nově ustavená KRH AMG si stanovila jako svůj jasný cíl vytvoření funkčního informačního systému v rámci komise, včetně internetové prezentace, umožňující v důsledku přípravu společných projektů, zlepšení kvality vzájemné odborné komunikace a především kvalifikovaného příspěvku k aktuálnímu diskursu v oboru. Za tímto účelem bude KRH AMG pořádat i pravidelné dvoudenní odborné semináře (první se bude konat na podzim roku 2005 v Historickém muzeu ve Slavkově).

Plénium KRH AMG schválilo na svém jednání platný Jednací řád, Strategii činnosti a Programové prohlášení, které budou zveřejněny na připravovaných webových stránkách Komise. Jako svůj orgán si plénium zvolilo výbor v následujícím složení: předsedkyně – PhDr. Blanka Rašticová (Slovácké muzeum Uherské Hra-

diště), místopředseda PhDr. Jaromír Hanák (Muzeum Brněnska), jednatel Mgr. Jiří Mitáček (Moravské muzeum Brno) a členové výboru Mgr. Martin Buchlovský (Vlastivědné muzeum Jesenicka) a PhDr. Vladimíra Zichová (Historické muzeum Slavkov). Výbor bude v tomto složení pracovat po následující tři roky (na jarním zasedání ve Frýdku-Místku by pak měl být doplněn o další dva členy).

Komise regionální historie Moravy a Slezska Asociace muzeí a galerií ČR se ustavila jako profesní organizace muzejních historiků s cílem přispět ke zvýšení prestiže oboru a prezentace práce odborných pracovníků v moravských muzeích a galeriích, kteří jsou bohužel odbornou i laickou veřejností často neprávem přehlíženi.

Jiří Mitáček

Matice moravská na počátku století

Příspěvek je stručným přehledem o činnosti Matice moravské za uplynulé tři roky, kdy byli naposledy čtenáři Zpravodaje Historického klubu informováni o působení této vědecké společnosti (ZHK 12, 2001, č. 2, s. 46-48). Další podrobnější informace mohou zájemci nalézt na stránkách Časopisu Matice moravské (ČMM 121, 2002, s. 620-624; 122, 2003, s. 329-337 a 123, 2004, s. 300-304), popř. na internetu (<http://www.malice-moravska.cz>).

V duchu dlouholeté tradice, v tomto roce vstoupila Matice moravská již do 155. roku své činnosti, pokračovala společnost v aktivitách s ní úzce spjatých - především tedy v publikační a přednáškové činnosti. Kromě těchto stěžejních oblastí, o kterých bude podrobněji pojednáno níže, výbor společnosti věnoval nemalou pozornost propagaci a rozšiřování členské základny sdružení. Koncem roku 2002 byly instalovány samostatné webové stránky sdružení. Činnost MM byla prezentována například na stránkách časopisu Dějiny a současnost; především na nové publikace jsme upozornili pracovníky archivů, muzeí a knihoven v ČR prostřednictvím větší propagační akce koncem roku 2002; v dubnu tohoto roku byli s nejnovějšími aktivitami společnosti seznámeni zástupci sdělovacích prostředků a širší odborná veřejnost při prezentaci publikací MM na půdě Rektorátu Masarykovy univerzity v Brně apod. V posledních týdnech došlo k oživení činnosti Studentské sekce Matice moravské, což se konkrétně projevilo v obnově internetového časopisu *Sedliny a dočasnost*. Nelze než si přát, aby počáteční „vzplanutí“ mělo delší a trvalejší působnost.

Publikační činnost

Trvalým úkolem našeho občanského sdružení bylo a je zajištění vydávání *Časopisu Matice moravské*. V minulých třech letech byla publikována vždy dvě čísla periodika v celkovém rozsahu okolo 600 tiskových stran ročně. V tomto roce se do rukou čtenářů dostalo již první číslo 123. ročníku a druhé je v současné době

připravováno do tisku. Jeho formě a obsahu se na tomto místě nelze podrobněji věnovat, lze pouze upozornit, že ve srovnání se staršími ročníky došlo k výrazným grafickým proměnám, podařilo se získávat příspěvky od většího počtu zahraničních badatelů, autorský kolektiv se rozšířil o mladé začínající historiky atd.

Kromě časopisu se zdárně rozvíjely i dvě ediční řady společnosti. Především se jednalo o **Knižnici Matice moravské**, jež byla ve sledovaném období rozšířena o pět svazků. Především se jednalo o monografii Václava Štěpána s názvem *Moravský markrabě Jošt (1354-1411)*, v níž autor na základě rozsáhlého archivního výzkumu v ČR i sousedních zemích vylíčil peripetie vlády tohoto Lucemburka s důrazem na politické dění v pozdně středověké Evropě. Do lucemburského období čtenáře zavedl i další svazek edice, kterým se stala práce Lenky Martínkové *Zeměpanské konfirmační a konsensní listiny z lucemburské doby pro moravské příjemce*. Rozsahem nevelké, ale obsahem pozoruhodné dílko Milana Šmerdy *Život Ondry Foltýna, slezského sedláka a statečného člověka* bylo věnováno jednomu z představitelů odporu poddanského obyvatelstva ve Slezsku ve 2. polovině 18. století. Problematika novějších dějin byla v edici reflektována dvěma spisy. Pravděpodobně jednu z nejvíce kontroverzních osobností první poloviny 20. století v českých dějinách představila práce Libora Vykoupila s názvem *Jiří Strýbrný. Portrét politika*. Dosud posledním, čtrnáctým svazkem knihnice je monografie Zdeňka Štěpánka *Nacifikace a moravští lékaři (1939-1945)*.

K rozšíření, byť méně razantnímu jako v případě předchozí knihnice, došlo i u ediční řady **Disputationes Moraviae**, kterou obohatil sborník věnovaný vývoji národního vědomí na Moravě od středověku po současnost. Konference a následný sborník *Morava a české národní vědomí od středověku po dnešek*, který edičně připravili Jiří Malíř a Radomír Vlček, je jedním z výsledků úzké spolupráce společnosti s Historickým ústavem Filozofické fakulty Masarykovy univerzity a brněnskou pobočkou Historického ústavu Akademie věd ČR. Naopak zatím poslední svazek této edice vznikl ze spolupráce matice se Západomoravským muzeem v Třebíči. Jednalo se o sborník věnovaný dějinám středověkých klášterů v českých zemích s názvem *Ve stopách sv. Benedikta* (editoři Libor Jan a Petr Obšusta).

K dalším publikačním aktivitám společnosti náleželo vydání čtyř sborníků u příležitosti životních jubileí významných osobností českého historického bádání - doc. PhDr. Jaroslava Bakaly, CSc., prof. PhDr. Jana Janáka, CSc., prof. PhDr. Ctibora Nečase, DrSc. a prof. PhDr. Jaroslava Mezníka, CSc. První s názvem *Moravskoslezské pomezí v proměnách 13. věku* byl výborem z autorových článků a studií, který připravil Martin Wihoda a Petr Elbl. Tři následující byly sborníky příspěvků od domácích a zahraničních kolegů, přátel a žáků. Sborník *Poceta Janu Janákovi* redigovaný Jiřím Malířem a Bronislavem Chocholáčem nabídl aktuální přehled bádání v oblasti hospodářských, sociálních a správních dějin od 12. století až téměř po současnost. Druhý z nich s názvem *Milý Bore...*, jehož editory byli Tomáš Dvořák, Radomír Vlček a Libor Vykoupil, podal aktuální průřez úrovní české historiografie především v oblasti dějin bankovníctví a historie romského etnika od středověku až

po 20. století. Třetí s názvem *Ad vitam et honorem* připravený péčí Tomáše Borovského, Libora Jana a Martina Wihody nabídl rozsáhlý přehled domácího bádání nad množstvím otázek a témat zejména ze středověkých dějin, ale zcela stranou nezůstala ani období mladší. Sborníky bylo možné vydat díky úzké spolupráci s Historickým ústavem AV ČR a Filozofickou fakultou MU v Brně.)

Přednášková činnost

V této oblasti lze z nedávné doby (1.-2. 10. 2004) připomenout konferenci pořádanou ve spolupráci s Historickým ústavem FF MU v Brně a Historickou komisí pro české země (Historische Kommission für die böhmische Länder) Collegia Carolina v Mnichově na téma *Kontinuita a nové pohledy sudetoněmeckého dějepisectví v letech 1918-1954*, na níž vystoupily bez mála dvě desítky domácích a zahraničních badatelů. Jednání konference v prostorách Rektorátu Masarykovy univerzity bylo hojně navštíveno i širší odbornou veřejností.

Kromě výše uvedené konference byly každoročně realizovány soubory obvykle osmi samostatných přednášek domácích a zahraničních odborníků. V této oblasti nadále pokračovala úzká spolupráce s Historickým ústavem FF MU v Brně a s brněnskou pobočkou Rakouského ústavu pro východní a jihovýchodní Evropu ve Vídni, která byla však bohužel koncem loňského roku zrušena. Výsledky své práce zde například prezentovali:

Christiane Brenner (Mnichov): *Od konsensu mlčení k záplavě vzpomínek? Německý diskurs k nacionálnímu socialismu a ke druhé světové válce*

Antoni Cetnarowitz (Krakov): *Vztah střední Evropy a Balkánu v 19. století*

Milan V. Drápela (Brno): *Staré mapy našich historických zemí*

Milan Hlavačka (Praha): *Svět české samosprávy 1862-1913*

Jan Hozák (Praha): *Technický pokrok v 19. století*

Andrea Komlosy (Viedeň): *Hranice, rozdíly regionálního vývoje a migrace. Rakouské a české země v 18. a 19. století*

Jan B. Lášek (Praha): *Husovi předchůdci*

Eduard Maur (Praha): *Sociální role čeledi v raném novověku*

Hans Joachim Schmidt (Fribourg): *Politické testamenty ve středověku*

Daniela Tinková (Praha): *Zločin, hřích nebo šílenství? Proměna zločinu v osvícenské Evropě*

Dušan Třeštík (Praha): *Pověst o příchodu Čechů jako „ústava“ českého kmene*

Michal Wanner (Praha): *Indie pod dominancí Východoindické společnosti 1818-1858*

Thomas Winkelbauer: *Österreichische Geschichte 1522-1699. Ständefreiheit und Fürstenmacht* (prezentace knihy)

Volker Zimmermann (Düsseldorf): *Sudetští Němci v nacistickém státě.*

Dosud poslední realizovanou přednáškou bylo vystoupení Jaroslava Čechury (Praha): *Josef Pekař - historik intuice*. Přednášky průměrně navštívilo padesát posluchačů především z řad vysokoškolských učitelů, pracovníků AV ČR, archivářů, muzeologů a v neposlední řadě i studentů.

Na závěr je možné připomenout několik úkolů, které v nejbližším období Matici moravskou čekají. Do konce tohoto roku by měly být vydány další sborníky. První dva jubilejní budou obsahovat vybrané studie profesora Josefa Války a příspěvky od kolegů, žáků a přátel věnované profesoru Miloši Traplovi, třetí pak články realizované ve spolupráci s Maticí srbskou v Novém Sadu. Posledně jmenovaný sborník bude věnován česko-srbským politickým a kulturním vztahům v 19. a 20. století. Do tisku jsou připraveny práce Ctibora Nečase o Romech na Moravě a ve Slezsku od poloviny 18. století do konce 2. světové války a Tomáše Knoze o pobělohorských konfiskacích. Obě tyto monografie vyjdou v rámci Knižnice Matice moravské. Ve stádiu intenzivních příprav je konference *Napoleonské války a historická paměť*, kterou bude společnost realizovat ve dnech 21. a 22. dubna 2005 ve spolupráci s Historickým ústavem FF MU, Historickým ústavem AV ČR a Muzeem Brněnska.

Bronislav Chocholáč

Zpráva o činnosti studentského odboru regionální pobočky SH ČR v Hradci Králové za rok 2003/2004

K dnešnímu dni má Studentský odbor celkem 36 členů, z nichž většinu tvoří studenti Ústavu historických věd při Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové, a to z obou zde existujících studijních programů – magisterského učitelství dějepisu a bakalářského oboru Historie – Archivnictví.

Stejně jako v předchozích letech i v loňském roce pořádal odbor nejrůznější exkurze, přednášky a semináře a rád bych Vás nyní seznámil s nejvýznamnějšími z nich: v termínu 14.-20. 4. 2003 se tři studenti ÚHV, jmenovitě Kristina Kysilková, Renata Kysilková a Markéta Čížková zúčastnily konference Mezinárodní asociace studentů historie (ISHA) v Helsinkách, jehož ústředním tématem byla problematika „*Jak porozumět historii*“. Každá ze zúčastněných členek odboru zde přednesla připravený referát a zúčastnila se diskusí v pracovních skupinách.

Ve dnech 30. 4. a 1. 5. 2003 proběhla v Rokytnici v Orlických horách valná hromada studentského odboru za účasti 13 členů. Valná hromada byla volební a předsedou byl zvolen Mgr. Jan Morávek, zástupcem předsedy Jan Havel a koordinátorem Tomáš Radoň. Valná hromada byla spojena s návštěvou pevnosti Hanička a zámků Doudleby nad Orlicí a Častolovice.

Po prázdninové přestávce zorganizoval odbor pro studenty ÚHV třídní exkurzi do severních Čech, která proběhla ve dnech 10.- 12. 10. 2003. Zúčastnilo se jí

celkem 33 studentů a v průběhu exkurze navštívili celkem 8 památkových objektů – např. zámky Frýdlant, Sychrov, Mnichovo Hradiště nebo hrad Sloup.

V termínu 30. 11.-2. 12. 2003 se konalo tradiční setkání studentského odboru v Dolní Hedči u Králík. Zúčastnilo se ho celkem 18 členů. Hlavním tématem setkání byla problematika „*Každodennost v jednotlivých dějinných epochách*“ a předneseno bylo celkem 5 referátů.

Následující pondělí 3. 12. se 34 studentů ÚHV zúčastnilo odborem zorganizované volně přístupné přednášky doc. Jana Klímy na téma „*Současné problémy třetího světa v historickém kontextu*“.

Další akci, kterou studentský odbor pro své členy připravil, bylo zasedání členů odboru v Rokytnici v Orlických horách ve dnech 19. a 20. 3. 2004. Zde se po 10 letech vzdal funkce předsedy odboru Mgr. Jan Morávek a na jeho místo byl zvolen Jan Havel, Jan Morávek se stal zástupcem předsedy a ve funkci koordinátora setrval Tomáš Radoň. Zasedání bylo spojeno s exkurzí do Kladska pod vedení doc. Františka Musila, které se zúčastnilo 16 členů odboru.

Poslední akce, která ve dnech 1. a 2. května 2004 proběhla, byla exkurze na jižní Moravu a Slovensko, v rámci které členové odboru navštívili zámky Lednice, Mikulov, Valtice a město Bratislavu.

Na závěr bych nastínil nejbližší plán činnosti studentského odboru. Ve dnech 10.-12. prosince je připraveno setkání Studentského odboru, tentokrát ve Frýdlantu. Hlavním tématem setkání bude problematika „*Češi a Němci v minulosti*“. Rádi bychom také do konce zimního semestru zorganizovali další volně přístupnou přednášku některého z našich vyučujících.

Jan Havel

Lectori salutem et bonam voluntatem in lectione sequentium sine ira et studio

Zdálo by se, že jde o fámou a ta crescit eundo. Žel, není tomu tak, neboť vyšlo najevo a littera scripta manet. A co na to historik? Nikdy jsem si nemyslel, že bych měl vydávat svědectví o současnosti a už vůbec ne o sobě. Ale nelze jinak, i když bych byl raději, kdyby milosrdný osud dopustil neexistenci oněch dokladů. Ukládám si ale co největší stručnost a zdrženlivost a pokud možno nechci do následujících řádků vnášet svůj komentář. Ale vede mne k tomu úcta k historii i do značné míry snaha, aby bylo nezaujatým možno udělat si vlastní názor. V XXIII. svazku obsahově velmi užitečného sborníku Documenta Pragensia je v předmluvě, která nepojmenovává, leč je dnes dostatečně adresná (bude ale za deset či patnáct let?), několik „konstatování“, jež je třeba uvést na pravou míru, neboť ať úmyslně či bezděčně mne staví do nepříznivého světla. Vždyť se nic nestalo... Ale stalo! O svých dětech nechci hovořit. Našli se jiní, kteří zasáhli a jichž vděčně vzpomínám...

Snad se lze pozastavit nad formulacemi, které bolí, čte-li se, že zásluha za to, že sborníkem poctěný „vychoval [sám?!] generace odborně schopných a fundovaných lidí...mu zůstává“ a předmluvou uvedený sborník „mlčky odpovídá i na otázky vyvolané [nepochybně nevhodným] zveřejněním kontroverzní skutečnosti“. Nebudu komentovat, neboť předpokládám, že nejlépe učiním, ocituji-li z torza příslušných svazků Státní bezpečnosti, které obsahuje na 70 stran výpovědí, několik malých úryvků, aby bylo možno udělat si názor:

16. 2. 1982: Pramen na základě úkolování navedl rozhovor s dr. Hlaváčkem o knize Vzpomínky prof. Václava Černého, které vyšly v emigrantských kruzích. Hlaváček sdělil, že tuto knihu nečetl, ale o její existenci se dozvěděl od osob s kterými přichází do styku v Historickém klubu. Kdo jej o knize informoval konkrétně neuvedl. Hlaváček projevil zájem o přečtení této knihy v případě, že by ji ...sehnal. Poznatek bude využit v akci Alibista směrem...k Hlaváčkově s cílem zjišťovat jeho politické postoje v prostředí FF UK.

3. 4. 1984: Pramen na schůzce informoval, že v příštím týdnu vyjíždí do NSR doc. Hlaváček Ivan na 10denní studijní pobyt. Pravidelně každým rokem se v instituci Pracovní kruh pro středověké dějiny scházejí historici z evropských států, kteří se zabývají studiem středověkých dějin. Pramen uvedl, že mezi těmito historiky je řada reakčně orientovaných osob a že dochází zde k seznamování z oblasti historie, která se staví proti marxistickému přístupu k zkoumání vývoje dějin. Poznatek poukazuje na výjezd zájmové osoby do prostředí, kde je možnost kontaktu s osobami protisocialisticky orientovanými. Pramen úkolován k vytěžení Hlaváčka po jeho návratu z NSR s cílem zjistit, zda v průběhu studijního pobytu došlo k negativnímu politickému působení na účastníky ze soc. zemí ze strany reakčně orientovaných historiků.

Nemá smysl citovat dále (tečky v textu znamenají nečitelná jednotlivá slova), též proto, že jsem získal (velmi špatné) reprodukce a jen z malé části podkladů. Snad ještě ze svých poznámek uvedu, že v jedné z dalších zpráv „Pramenu“ se uvádí, že jsem si koupil auto v Tuzexu; kontext je jednoznačný, neboť to bylo uvedeno v bezprostřední souvislosti s mými styky s „reakčními“ historiky, jinde byl na základě informací vydán pokyn vrátit mne z polských hranic. Naštěstí jsem se z účasti na konferenci o středověké problematice omluvil. A to ponechávám stranou informace hrubě desinterpretující nejužší vztahy rodinné.

Je mi smutno...

Ivan Hlaváček

Konference Česká slavistika

Vážení čtenáři,

Slovanská knihovna při Národní knihovně ČR si dovoluje upozornit, že od ledna 2005 uvedla do provozu mailovou diskusní konferenci nazvanou „Čes-

ká slavistika“. Určena je především českým slavistům, historikům, sociologům, politologům a dalším odborníkům zabývajícími se východoevropským regionem, ale i laické veřejnosti se zájmem o slovanské národy a státy. Zaměřena je na veškeré otázky spojené s problematikou slovanských zemí. Princip konference spočívá ve vzájemné výměně informací mezi přihlášenými účastníky. Moderátorem je Slovanská knihovna.

Cíle, jež si před sebe konference klade, lze shrnout do čtyřech bodů:

1. Vzájemná informovanost odborné i širší veřejnosti o pořádaných kulturních a odborných akcích, o existenci nových zajímavých knižních časopiseckých titulů, webových stránek, různých sdružení atd. Zkrátka chce pomoci prolomení informační bariéry panující často v české odborné obci, kdy mnohdy ani zájemci v rámci jednoho města neví o zajímavých projektech konaných „za humny“.
2. Vzájemná pomoc při řešení nejrůznějších problémů spojených s danou problematikou. Slibujeme si například loajální vzájemnou pomoc s hledáním literatury, kontaktů, informací a dalších informačních zdrojů, jejichž vyhledávání často zabírá neúměrné množství času. A to v situaci, kdy by celý problém mohl být vyřešen jedním mailem.
3. Vzájemná konzultace různých problémů, otázek a sporných postojů spojených se slavistickou problematikou.
4. Navázání kontaktů mezi badateli a dalšími zájemci o nejrůznější problematiky spojené s historií a kulturou slovanských zemí.

Do konference se lze přihlásit z úvodní webové stránky konference: <http://www.nkp.cz/mailman/listinfo/slavistika>. Na úvodní stránku se lze dostat rovněž kliknutím na odkaz „Konference Slavistika“ na úvodní webové stránce Slovanské knihovny (<http://www.nkp.cz/pages/page.php3?menu=8>).
Mailová adresa, na niž lze posílat jednotlivé příspěvky, jež budou následně přeposlány všem přihlášeným, je: slavistika@konference.nkp.cz

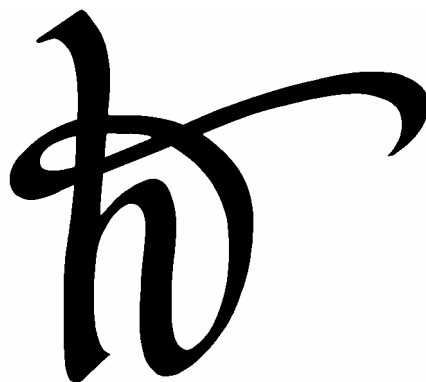
Více informací o konferenci lze získat rovněž na webových stránkách Slovanské knihovny při NK ČR, v odkazu „Aktuality“, nebo můžete napsat na mail: Lukas.Babka@nkp.cz

Tvůrci konference prosí o podporu, neboť pouze při zapojení většího počtu lidí a jejich ochotě spolupracovat má činnost konference smysl.

Za Slovanskou knihovnu při Národní knihovně ČR

Lukáš Babka
ředitel Slovanské knihovny

**SDRUŽENÍ HISTORIKŮ ČESKÉ REPUBLIKY – HISTORICKÝ
KLUB 1872
P. O. BOX 66, 110 01 Praha 1**

Členská přihláška¹

Jméno:

Příjmení:

Akademické tituly:

Datum a místo narození:

Adresa trvalého bydliště:

Adresa do zaměstnání:

Obor zájmů – povolání:

Datum:

Podpis:

---

¹ Formulář členské přihlášky SH ČR lze získat na webové stránce SH ČR či na vyžádání v tištěné podobě na výše uvedené adrese Sdružení historiků.

VI. CENA JOSEFA ŠUSTY A CENA JOSEFA PEKAŘE

Cena Josefa Šusty 2004

Komise výboru Sdružení historiků ČR (Historického klubu 1872) ve složení Jiří Hoppe, Michaela Hrubá, Jiří Pešek a Marie Ryantová, posoudila na zasedání dne 1. prosince 2004 celkem 19 studentských prací, které jí byly zaslány organizátory „Studentské vědecké konference – Historie 2005“.

Komise posuzovala předložené práce s ohledem na originalitu volby a metodického pojetí tématu, na využití archivních pramenů a práci s nimi i na komplexní postižení literatury k danému tématu, konečně i s ohledem na „řemeslnou“ úroveň zpracování odborného textu (kvalita poznámkového aparátu, celková úprava). V úvahu byla vzata i stylistická úroveň posuzovaných prací.

Komise se jednomyslně shodla na tom, že nejlepší prací, jíž bude udělena Cena Josefa Šusty, je práce **Jany Mrázkové** (Historický ústav Jihočeská universita v Českých Budějovicích), *Věc veřejná nebo soukromá? Vliv rodiny a „přátel“ na volbu životního partnera – panství Třeboň na konci 18. a počátkem 19. století.*

Ocenění si dále zaslouží tři následující práce:

Michal Konečný, *Via dolorosa et gloriola barokního aristokrata. Život středního moravského šlechtice kolem roku 1700* (Filosofická fakulta Masarykovy university Brno);

David Vitner, *Židé ve Velké Bukovině od konce 17. století do třicátých let 20. století* (Katedra historických věd Fakulty humanitních věd University Pardubice);

Barbora Mládková, *Akce Kluky v Libereckém kraji. Politický proces s kulaky v roce 1953* (Katedra dějepisu Fakulty pedagogické Technické university v Liberci).

Jiří Hoppe - Michaela Hrubá - Jiří Pešek - Marie Ryantová

Vyhlášení 4. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře

Výbor Sdružení historiků České republiky (Historického klubu 1872) a výbor Pekařovy společnosti Českého ráje vyhlašují čtvrtý ročník soutěže o Cenu Josefa Pekaře, v níž chtějí každoročně oceňovat nejlepší monografii z českých dějin (v chronologickém záběru od středověku – **nyní změna dle rozhodnutí výboru SH ČR a zástupce výboru Pekařovy společnosti Českého ráje z 21. října 2004 - do současnosti** (viz Statut Ceny Josefa Pekaře).

Do soutěže mohou přihlašovat své monografie (vydané v knižní podobě nebo ve sborníku, přičemž minimální rozsah tištěné monografie činí 100 stran tisku) histo-

ričky a historici, kteří v době uzávěrky přihlášek nepřesáhli věk 35 let. Pravidla soutěže jsou podrobněji uvedena ve Statutu Ceny Josefa Pekaře ze dne 17. ledna 2002.¹⁾

Autorka či autor vítězné monografie bude oceněn(a) peněžní částkou 10 000 Kč, diplomem a zveřejněním výsledku ve Zpravodaji Historického klubu (Časopisu Sdružení historiků České republiky), popřípadě i v dalších sdělovacích prostředcích. Výsledek 4. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře bude vyhlášen na valném shromáždění SH ČR v říjnu 2005.

Uzávěrka 4. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře je 31. května 2005.²⁾ Do ní je možno přihlásit monografie vydané v letech 2003 a 2004. Práce je třeba osobně předat nebo zaslat poštou na adresu: Historický ústav AV ČR (Prosecká 76, 190 00 Praha 9) spolu s průvodním - vlastnoručně podepsaným - dopisem, v němž budou uvedeny tyto údaje: název monografie, místo a rok vydání, desetiřádková charakteristika této monografie, datum narození autorky či autora a kontaktní adresa. Na obálku je třeba uvést poznámku: "Soutěž o Cenu Josefa Pekaře".

Prosíme všechny zainteresované instituce, aby o vyhlášení soutěže o Cenu Josefa Pekaře informovaly mladé historiky a povzbudily je k účasti v této soutěži.

Za výbor Pekařovy společnosti Českého ráje
Karol Bílek

Za výbor SH ČR
Jiří Pešek

Úprava Statutu Ceny Josefa Pekaře

Hlava I.

Povaha a cíle Ceny Josefa Pekaře

§ 1. Zřizovateli ceny jsou společně Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872) (dále SH ČR) a Pekařova společnost Českého ráje (dále PS).

§ 2. V jednání o Ceně Josefa Pekaře je SH ČR zastoupeno svým výborem; rovněž PS je zastoupena svým výborem. Výbory SH ČR a PS (dále zřizovatelé) postupují jakožto rovnoprávní partneři na základě vzájemného konsensu.

§ 3. Cena Josefa Pekaře má povahu finanční odměny, popřípadě též knižního daru. Cenu udělují společně oba zřizovatelé, jejichž představitelé také spolupodepisují příslušný diplom.

---

¹⁾ Text Statutu soutěže o Cenu Josefa Pekaře byl dvakrát publikován ve Zpravodaji Historického klubu, č. 2, roč. 12, 2001, s. 62-64, a v č. 2, roč 13, 2003, s. 19-20; upravený Statut této soutěže je otištěn v tomto Zpravodaji HK.

²⁾ Z důvodů již v Úvodním slově zmíněné opožděné distribuce tohoto čísla Zpravodaje Historického klubu budou do letošního ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře přijaty i práce zaslané do 30. června 2005.

§ 4. Cílem Ceny Josefa Pekaře je podpora vědecké práce mladých badatelů (do 35 let) v oboru českých dějin, a to v chronologickém rozpětí od raného středověku do současnosti.¹

Hlava II.

Podmínky účasti v soutěži o Cenu Josefa Pekaře

§ 1. Soutěž o Cenu Josefa Pekaře vyhlašují zřizovatelé každoročně, a to na počátku kalendářního roku, a udělují ji v průběhu tohoto kalendářního roku.

§ 2. Do soutěže mohou přihlásit své práce historičky a historici, kteří v době uzávěrky přihlášek do soutěže o Cenu Josefa Pekaře nepřesáhli věk 35 let.

§ 3. Do soutěže o Cenu Josefa Pekaře předkládají uchazeči jeden výtisk soutěžní monografie, desetiřádkovou anotaci této monografie a vlastnoručně podepsanou přihlášku, v níž uvedou datum svého narození a kontaktní adresu.

§ 4. Soutěže o Cenu Josefa Pekaře se mohou účastnit monografie, které vyšly tiskem v průběhu dvou předcházejících kalendářních let. Rozhodujícím kritériem je vročení tisku v tiráži; pokud publikace nemá vročení v tiráži, rozhodujícím kritériem se stane vročení tisku na titulním listu publikace.

§ 5. Cena Josefa Pekaře bude poprvé vyhlášena v roce 2002 a zúčastní se jí monografie vydané v letech 2000-2001, podruhé bude vyhlášena v roce 2003 a zúčastní se jí monografie vydané v letech 2001-2002, a tak dále i v následujících letech.

§ 6. Žádná monografie nesmí být přihlášena do soutěže o Cenu Josefa Pekaře více než jednou.

Hlava III.

Kritéria při udělení Ceny Josefa Pekaře

§ 1. Pro udělení Ceny Josefa Pekaře je směrodatné posouzení monografií, které byly řádně přihlášeny do soutěže a jež odpovídají vymezení v hlavě I, § 4, příslušnou porotou.

§ 2. Monografie, brané v úvahu při udělení Ceny Josefa Pekaře, musí být vydány buď v podobě knihy nebo rozsáhlé studie ve sborníku, a to přinejmenším v rozsahu 100 tištěných stran.

§ 3. Monografii, jež se stane podkladem pro udělení Ceny Josefa Pekaře, vybírá nejméně tříčlenná porota, delegovaná společně oběma zřizovateli z členů SH ČR a z členů PS.

---

¹ Na základě společného rozhodnutí výboru SH ČR a zástupce Pekařovy společnosti Českého ráje schváleného na schůzi výboru SH ČR v Praze dne 21. října 2004 bylo upraveno ustanovení § 4., Hlavy I. tohoto statutu z důvodu rozšíření nabídky k účasti na soutěži o Cenu Josefa Pekaře i pro mladé historiky soudobých dějin.

§ 4. Členové poroty jsou povinni seznámit se se všemi monografiemi, které byly do soutěže o Cenu Josefa Pekaře přihlášeny, a zjistit, zda odpovídají podmínkám pro udělení této ceny.

§ 5. Porota se při rozhodování řídí originalitou práce, šíří její pramenné základny, metodickou náročností, stylistickou úrovní a významem monografie pro poznání českých dějin i pro rozvoj oboru historiografie.

§ 6. Porota si může vyžádat posudky specialistů o jedné či více monografiích, přihlášených do soutěže o Cenu Josefa Pekaře, avšak o konečném stanovisku rozhoduje porota samostatně.

Hlava IV.

Udělení Ceny Josefa Pekaře

§ 1. Cena Josefa Pekaře je udělena v termínu, který byl určen při veřejném vyhlášení soutěže o Cenu Josefa Pekaře.

§ 2. Výši odměny pro laureáta Ceny Josefa Pekaře stanoví každoročně zřizovatelé.

§ 3. Jméno laureáta Ceny Josefa Pekaře bude zveřejněno ve Zpravodaji Historického klubu, popřípadě i v dalších periodických publikacích.

V Praze, dne 17. ledna 2002

Výbor Sdružení historiků České republiky
Výbor Pekařovy společnosti Českého ráje

VII. RECENZE

Bohumil Jiroušek, Josef Macek. Mezi historií a politikou, Praha, Výzkumné centrum pro dějiny vědy, společné pracoviště Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR a Univerzity Karlovy v Praze (Práce z dějin vědy, sv. 19) 2004, 240 s.

Poslední léta se v české historické produkci objevuje stále více studií věnovaných vývoji dějepisectví. B. Jiroušek patří k autorům, od nichž lze očekávat obohacení bádání na tomto poli. Tentokrát si zvolil téma velmi aktuální, když se rozhodl napsat monografii Josefa Macka (1922-1991) s příznačným podtitulem *Mezi historií a politikou*.

Prostudoval poměrně rozsáhlý soubor archivních pramenů osobní a zejména institucionální provenience. Limitovala jej Mackova neúplně zachovaná písemná pozůstalost uložená v Archivu Akademie věd ČR (dále jen A AV ČR) v rozsahu pouhých šesti kartonů a skutečnost, že velká část fondů není uspořádána nebo se v případě žijících osobností jedná zatím o potenciální (nevyužitý) materiál. Kromě Mackových vlastních písemností a jeho publikovaného díla se základním zdrojem informací staly fondy orgánů Československé akademie věd v A AV ČR a orgánů Komunistické strany Československa ve Státním ústředním (nyní Národním) archivu. Vypovídací hodnotu mají též písemnosti uložené v osobních fondech A AV ČR, Archivu Národního muzea, v Literárním archivu Památníku národního písemnictví a v soukromém držení Věry Grausové v Basileji (dopisy J. Macka Františku Grausovi) i materiály k Mackovu studiu v Ústavu dějin UK–Archivu UK. Vcelku přínosným se ukázalo vytěžení Mackova svazku Státní bezpečnosti v Archivu ministerstva vnitra ČR (odbor archivní a spisové služby Pardubice). Poněkud stranou (právem?) B. Jiroušek ponechal výpovědi Mackových současníků-historiků, když přisoudil metodě orálních dějin okrajové uplatnění.

Kniha je rozdělena do dvou propojených celků vztahujících se k životopisu a rozboru díla. V jednotlivých životopisných kapitolách, nazvaných *Na cestě k historii, Padesátá léta – na cestě ke kariéře, Po pádu stalinismu, „Zlatá“ šedesátá léta, V mezičase - Pražské jaro a to po něm, Mezi represí a odpustky, V Archeologickém ústavu ČSAV, Skryté dějiny, Návrat na výsluní*, vykládá souvislosti mezi Mackovým vědeckým působením a politickými aktivitami. Sleduje jeho rychlý kariérní vzestup podmíněný příklonem k ideologii KSČ (1950 docent české a slovenské historie na Vysoké škole politických a hospodářských věd v Praze, 1951/1952 děkan fakulty společenských věd tamtéž, 1952 člen-korespondent ČSAV a ředitel Historického ústavu, 1956 akademik ČSAV), průlom izolace československého dějepisectví od X. mezinárodního kongresu historických věd Římě roku 1955, Mackovo úsilí vyniknout v evropské konkurenci a s tím související umírňování jeho ideologických pozic za současného zachování a posilování dosažených postů. Zajímá se o Mackovy studijní pobyty ve Francii, Itálii, Rakousku a jinde během šedesátých let, prohlédne jeho vrcholné veřejné aktivity v letech 1968-1969 a následnou ztrátu

všech funkcí (poslanec J. Macek se zdrží v Národním shromáždění hlasování o Smlouvě o podmínkách a dočasném pobytu sovětských vojsk na území ČSSR, jako ředitel Historického ústavu ČSAV nese „politickou“ odpovědnost za vydání tzv. Černé knihy - *Sedm pražských dnů. 21.-27. srpen 1968. Dokumentace*; 1970 je zbaven místa a vyloučen z KSČ). B. Jiroušek dále popisuje Mackovu činnost v Ústavu pro jazyk český ČSAV (1970-1975) a v Archeologickém ústavu ČSAV (1975-1988), včetně možností vycestovat (od 1980), daných podepsáním spolupráce se Státní bezpečností (1981, úkolován zejména na osoby v cizině), a upozorňuje na Mackovu zasunutou hodnotnou knihu *Histoire de la Bohême des origines à 1918*, vydanou roku 1984 ve Francii. V roce 1989 se J. Macek vrací na krátkou dobu do Historického ústavu ČSAV a do dalších orgánů ČSAV.

B. Jiroušek v Mackově díle vymezuje a charakterizuje v kontextu českém i evropském několik tematických okruhů. Nejprve rozebírá Mackovo husitologické dílo, v němž oceňuje sémantické analýzy slov ze sedmdesátých let 20. století oproti jeho nezdařeným knihám *Husitské revoluční hnutí* (1952) a *Tábor v husitském revolučním hnutí I.* (1952). Následně postihuje jeho úspěch v zahraničí, vyvolaný monografií *Der Tiroler Bauernkrieg und Michael Gaismar* (1965) a díly, podmíněnými zájmem o Itálii (Cola di Rienzo, Niccolo Machiavelli a zejm. *Italská renesance*, 1965, *Il Rinascimento italiano*, 1972). Obecně se uznává Mackova role při objevu pramenů k tyrolské selské válce i při jejich výkladu, stejně jako koncepčně ucelené a v mnoha ohledech průkopnické dílo o renesanci, neboť přineslo obraz Itálie 14. a částečně 15. století z ekonomicko-sociálního zřetele s množstvím originálních postřehů. Mackův vklad do historické sémantiky nebyl v evropském kontextu zakladatelský, jeho prvenství spočívá v názvu historická sémantika a v neúspěšném pokusu ustanovit ji jako pomocnou historickou vědu. Jeho význam tkví také v analýze konkrétních slov (spoluautor: *Slova a dějiny*, 1980, *Dědictví řeči*, 1986). Tyto nové interpretační možnosti J. Macek uplatnil význačně v rozsáhlé syntéze *Jagellonský věk v českých zemích I-IV* (1992-1999), zejména v jejím druhém svazku věnovaném šlechtě.

Jestliže B. Jiroušek usiluje vypovídat o vědeckém, politickém a lidském působení J. Macka, neuceleněji se mu daří při vystižení Mackova vědeckého odkazu. Za poněkud složitější považuje vypořádat se s jeho odkazem etickým, lidským. Základní prvek Mackovy osobnosti spatřuje v *ctižádosti vyniknout* (tj. vytvořit vědecké dílo, které bude vnímáno jako obohacení evropské vědy, a tak vstoupit do dějin), *jíž se vše ostatní elasticky uzpůsobí*. Snaží se podat adekvátní (objektivní) obraz Josefa Macka a varuje se moralizování. Proniká-li k podstatě problému, často tak činí mezi řádky, a to i v případech, kdy zodpovídá otázky velmi živé. Zejména první část monografie není uzavřená, mnohé načrtává a ponechává tak (pravděpodobně vědomě) prostor dalším dějepiscům (s větším časovým odstupem). I přesto mohlo být věnováno více místa např. pojmu marxistický historik, problematice koncepce československých dějin v Historickém ústavu ČSAV, stylu historikovy práce a vztahům v historické obci (např. Mackův poměr k Václavu Husovi). V jinak úcty-

hodném soupisu pramenů a literatury chybí periodikum *Zápisky katedry československých dějin a archivního studia*, které ve svém pátém ročníku (1961) přináší kritické poznámky k akademickému Přehledu čsl. dějin. Další informace pro doplnění nebo srovnání lze nalézt též v osobním fondu Františka Kutnara v Archivu Národního muzea.

Kniha je psána spíše pro odborníka a začínajícímu historikovi nebo jinému čtenáři mohou některé poznatky uniknout. Řada podstatných zjištění zůstává bez hlubší znalosti vývoje dějepisectví a dějin nepřístupná. Monografie Josefa Macka obohacuje poznání o naší historiografii a o provázanosti vědeckého i veřejného působení s politickou sférou.

Hana Kábová

VIII. NEKROLOGY

In memoriam prof. PhDr. Jiřího Sejbala, DrSc.

(19. 10. 1929 – 18. 8. 2004)

Dne 18. srpna 2004, dva měsíce před svými pětasedmdesátinami (narozen 19. října 1929 v Třebíči), zemřel v Brně jeden z představitelů naší numismatiky, neúnavný, mezinárodně uznávaný badatel v oblasti měnových a mincovních poměrů na Moravě, budovatel a dlouholetý vedoucí numismatického oddělení Moravského zemského muzea, bývalý ředitel tohoto muzea, profesor Masarykovy univerzity PhDr. Jiří Sejbal, DrSc. Náležel k nevelké skupině historiků, kteří od poloviny 20. století systematicky usilovali o hlubší poznání měnového a mincovního vývoje našich zemí a svými výsledky opakovaně přispívali k zviditelňování numismatiky jako samostatné vědní disciplíny v rámci širšího historického bádání domácího i mezinárodního. Místem jejich působení, jak je pro historiky-numismatiky obvyklé, se stala muzejní pracoviště, v nichž zakotvili krátce po dokončení svých univerzitních studií a jimž zůstali věrni po dlouhá léta. V případě Jiřího Sejbala to bylo Moravské muzeum, jehož zaměstnancem se stal v roce 1953 a byl jím po bezmála čtyři desetiletí do roku 1991. Jeho vstup do muzejních služeb lze s odstupem půlstoletí plným právem označit za výrazný mezník v dějinách numismatiky na Moravě. Rozhodnutí, aby čerstvému absolventovi brněnské filozofické fakulty, kterého k peněžním dějinám přivedlo studium hospodářských a sociálních otázek v moravských královských městech 2. poloviny 14. století, bylo ve chvíli jeho přijetí svěřeno vedení tehdy po pěti letech znovu otevřeného numismatického oddělení, se brzy ukázalo v mnoha směrech jako více než šťastné. V čele pracoviště stanul člověk obdařený darem perspektivního myšlení, jehož vizí se stalo vybudování moderního vědecko-dokumentačního centra numismatické práce. Přitom bylo podstatné, že Jiří Sejbal začal svou vizí cílevědomě naplňovat konkrétními činy bez ohledu na čas a námahu se sobě vlastním zanícením a s jasnou koncepcí. Sotva lze přehlédnout, že v oddělení byl po dlouhou dobu osamoceným pracovníkem odkázaným na nezištnou pomoc dobrovolníků a až do roku 1966 jedinou silou s vysokoškolským vzděláním. Vzdor tomu se postupně dopracovával výsledků, které vzbuzovaly obdiv a uznání. Sám je po letech shrnul v publikaci *Numismatické oddělení Moravského muzea v Brně* (Brno 1979, 72 s.), která je všestranným, bohatě obrazově dokumentovaným přehledem jeho pětadvacetiletého pracovního úsilí. Nebylo to jen uspořádání rozsáhlé numismatické sbírky jako významného pramenného zdroje výzkumu mincovních dějin Moravy a dalších středoevropských území a její systematické doplňování, vybavení pracoven, technické zajištění péče o sbírkové fondy a jejich dokumentace a později starost o odborné zajištění provozu, jimž věnoval trvalou pozornost. Se stejnou vytrvalostí usiloval o promyšlenou prezentaci numismatických témat formou trvalých expozic, výstav a přednášek, kterými opakovaně oslovoval spolu se svými pozdějšími spolupracovníky širší domácí i zahraniční veřejnost. Přispíval tak

k popularizaci výsledků vědeckého výzkumu i k zvyšování obecné úrovně vzdělanosti.

Jinou neméně významnou oblastí Sejbalova snažení bylo od roku 1964 pořádání pravidelných, početně navštěvovaných brněnských numismatických sympozií, konferencí a seminářů a zajištění na ně navazující rozsáhlé ediční činnosti. Zde se plně projevila jeho lidskými vlastnostmi podmíněná schopnost navazování bezprostředních osobních kontaktů a zainteresování širšího okruhu spolupracovníků do příprav těchto akcí i do jejich realizace. Vědecká sympozia mu byla i příležitostí k rozvíjení mezinárodní spolupráce, o niž po desetiletí pečoval vzdor nesnázím a překážkám. Brno se tak stávalo místem setkávání numismatických badatelů z řady evropských zemí. Zde navázané osobní kontakty přispívaly k udržování spojení s širším badatelským světem obdobně jako Sejbalova vystoupení na řadě mezinárodních akcí včetně mezinárodních numismatických kongresů, jichž se od 2. poloviny 60. let 20. století pravidelně zúčastňoval a o nichž referoval na stránkách našich odborných časopisů. Stejně intenzivně usiloval o navazování kontaktů s pracovníky domácích regionálních muzejních institucí a zájmových sdružení.

Organizační aktivity Jiřího Sejbala přirozeně nezůstaly soustředěny jen na Brno. Od poloviny 70. let se významně podílel na organizaci numismatické práce v celém státě. Stanul v čele Numismatické komise ČSAV, kterou řídil v letech 1978-1990, v čele oborové Numismatické komise při Ústředním muzeologickém kabinetu Národního muzea v Praze (předseda v letech 1976-1991), České numismatické společnosti (předseda v letech 1977-1979) a od roku 1992 i Moravské numismatické sekce. V těchto grémiích uvážlivě a s hlubokými znalostmi formuloval dlouhodobé organizační i badatelské cíle naší numismatiky. Bohužel nenalézal pro ně vždy patřičnou konkrétní odezvu. Tak se jen částečně podařilo naplnit odpovídajícími výsledky jím iniciované záměry zpracování *Regestáře numismatických sbírek v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a Soupisu regionálních medailí*. Své síly dal i do služeb Komisie pre numizmatiku SAV a od roku 1997 byl členem Numismatické komise Rakouské akademie věd.

S organizační činností Jiřího Sejbala byla úzce svázána i jeho odborná činnost redaktorská. Byl redaktorem *Moravských numismatických zpráv* (1956-1984), vědeckým redaktorem *Numismatického sborníku* (1977-1991), vědeckým redaktorem knižních edic Moravského muzea *Numismatica Moravica* (od roku 1965) a *Studia numismatica a medailistica* (od roku 1970), které založil, členem redakčních rad časopisu *Numismatické listy*, sborníku *Slovenská numizmatika* a dalších. Konečně, a to zdaleka ne na posledním místě, je nutno zmínit jeho dlouholeté pedagogické působení na filozofické fakultě Masarykovy univerzity (od roku 1964), kde od roku 1964 přednášel numizmatiku po prof. PhDr. Emanuele Nohejlové-Prátové, na ekonomicko-správní fakultě této univerzity (od roku 1995) a na vídeňské univerzitě jako hostující profesor v letech 1991-1994.

Ve vlastní badatelské činnosti se věnoval řadě témat moravského mincovnictví a vývoje měnových poměrů od doby Velké Moravy po údobí pozdního středo-

věku. Jejich výklad předložil v desítkách česky i cizojazyčně zveřejněných studií a článků (jejich přehled je otištěn v Numismatických listech 35, 1980, s. 173-178 a ve Folia numismatica 4-5, 1989-90, s. 79-92) i v obsáhlých knižních publikacích (*Moravská mince doby husitské*. Brno 1965, 358 s., 36 obr. tab.; *Dějiny peněz na Moravě*. Brno 1979, 209 s., 68 obr. tab.). Nadlouho zůstanou nepřehlédnutelným Sejbalovým příspěvkem k poznání sledované problematiky i inspirací pro budoucí nová bádání. Přistoupil však i ke zpracování velké syntézy peněžních dějin *Základy peněžního vývoje* (Brno 1997), kterou lze označit za jeden z vrcholů naší numismatické práce a ediční činnosti.

Za všestranné působení v numismatice se Jiřímu Sejbalovi právem dostalo mnoha ocenění. V roce 1963 mu byla přiznána hodnost kandidáta historických věd, v roce 1966 mu byl udělen doktorát filozofie, v roce 1985 se stal docentem, v roce 1987 doktorem historických věd a v roce 1993 byl jmenován profesorem pro obor pomocné vědy historické – numismatika. Uznání se dočkal i v zahraničí. V roce 1997 byl zvolen na mezinárodním numismatickém kongresu v Berlíně čestným členem Mezinárodní numismatické komise. Této vysoké pocty se mu dostalo jako druhému z českých numismatiků po prof. PhDr. Nohejlové-Prátové. Byl členem korespondentem Rakouské numismatické společnosti (od roku 1978), čestným členem Rumunské numismatické společnosti, členem Francouzské archeologické a numismatické společnosti, nositelem Řádu „Za zásluhy o polskou kulturu“ a medaile G. Sempera (Drážďany) a K. Reglinga (Berlín) „Za zásluhy o numismatiku a mezinárodní spolupráci“.

Obraz celoživotní práce prof. PhDr. Jiřího Sejbala, DrSc., by zdaleka nebyl úplný, kdyby vedle jeho nezpochybnitelných vynikajících výsledků v numismatice nebylo vzpomenuo jeho působení ve funkci ředitele Moravského muzea v letech 1977-1989, tedy v době, kdy se uskutečňovala hlavní rekonstrukce muzejních budov a zejména Ditrichštejnského paláce. Léta náročné rekonstrukce i tvorba nové koncepce muzejních expozic mu přinášela jen těžko představitelné zatížení. Tím více si zaslouží obdiv, jak se i s těmito nelehkými úkoly vyrovnával, jak i nadále věnoval svůj drahocenný čas, zájem i tvůrčí energii milované numismatice.

Za vše, co prof. PhDr. Jiří Sejbal, DrSc. vykonal, mu náleží úcta a poděkování. Jeho odchod je velkou ztrátou české, ale i evropské numismatiky, v níž mu zůstane vyhrazeno jedno z míst nejčestnějších. Navždy se zapsal do myslí a vzpomínek všech, jimž bylo dopřáno se s ním setkávat, spolupracovat a poznávat vzácné stránky jeho lidského bytí. Čest jeho památce.

Eduard Šimek

IX. INFORMACE

Přednášky Sdružení historiků ČR (Historický klub 1872) v Národním muzeu v Praze na jaře 2005

Výbor Sdružení historiků České republiky (Historického klubu 1872) si Vás dovolu-
je srdečně pozvat na pokračování přednáškového cyklu **PANOVNÍCI ČES-
KÝCH ZEMÍ**. Přednášky se budou tradičně konat každou třetí středu v měsících
lednu až květnu 2005 v přednáškové síni Národního muzea v Praze od 17.30 hod.

- 19. 1. 2005 *Doc. PhDr. Ivana Čornejová, CSc.*: Ferdinand II.
- 16. 2. 2005 *Prof. PhDr. Petr Charvát, CSc.*: Boleslav II. - sjednotitel českého státu?
- 16. 3. 2005 *PhDr. Vratislav Vaníček*: Přemysl Otakar II.
- 20. 4. 2005 *Doc. PhDr. Kateřina Charvátová, CSc.*: Václav II.
- 18. 5. 2005 *Doc. PhDr. Petr Sommer, CSc.*: Břetislav II.

Informace o placení členských příspěvků v roce 2005

Výbor Sdružení historiků ČR vyzývá své členy k zaplacení členských příspěvků na
rok 2005:

- řádní členové - 200 Kč
- důchodci - 100 Kč
- studenti - 60 Kč

Za tímto účelem je ve Zpravodaji vložena složenká s číslem běžného účtu SH ČR
vedeného u pobočky České spořitelny v Praze 1. Prosíme **o čitelné vyplnění jmé-
na, adresy odesílatele na složence - nejlépe hůlkovým písmem**. Členové regio-
nálních poboček mohou nadále platit své příspěvky prostřednictvím vedení přísluš-
ných poboček. Členské příspěvky SH ČR lze platit i formou bankovního převodu
na číslo účtu SH ČR: 1935040379/0800.

**Ti, kteří neobdrželi Zpravodaj z důvodů dále uvedených, obdrží složenk-
ku samostatně poštou.**

V této souvislosti si vás dovoluujeme upozornit, že nadále platí rozhodnutí vý-
boru SH ČR z října 2001 o upřesnění kritéria pro zasílání Zpravodaje. Zpravodaj
Historického klubu bude nadále ve smyslu tohoto rozhodnutí **zasílán pouze těm
členům, kteří zaplatili poslední členský příspěvek v roce 2004**. Zdůrazňujeme,
že rozhodnutí se **netýká samotného členství** ve Sdružení historiků, pouze zasílání
Zpravodaje; po doplacení příspěvků zasílání obnovíme.

Výbor SH ČR vyzývá své členy, aby dodržovali tuto pro existenci a činnost Sdružení důležitou a nezbytnou povinnost a aby ti, kteří ještě nezaplatili členské příspěvky za předešlé období, využili této příležitosti a doplatili příspěvek spolu s členským poplatkem za rok 2004.

Děkujeme za pochopení.

Zpravodaj Historického klubu, roč. 15, 2004, č. 2. Časopis Sdružení historiků ČR (Historického klubu 1872). Vedoucí redaktor Jiří Kocian. Vydalo Sdružení historiků ČR (Historického klubu 1872) v Praze, 2005, 72 s. - ISSN 0862-8513.

Vychází ve spolupráci a s podporou Historického ústavu AV ČR v Praze